

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

33E JAARGANG

WOENSDAG 15 SEPTEMBER 1948

No. 1636

COMMISSIE VAN REDACTIE:*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;**F. de Vries;**J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).**Assistent-Redacteur: A. de Wit.***COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:***J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;**F. Versichelen.**Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.***INHOUD:**

	Blz.
De artikelen van deze week	723
Sommaire, summaries	723
De Sociaal-Economische Raad door Prof. Ir I. P. de Vooy	724
Statistische voorlichting in de laatste 50 jaren door Prof. Dr H. W. Methorst	725
Voldoet de Utrechtse Jaarbeurs? door Mr G. A. M. Vogelaar	729
De jongste ontwikkeling in de export van onze ka- toenen manufacturen (II) door Dr W. T. Kroese	730
Ingezonden stuk:	
Centrallsatie of deconcentralsatie in het luchtverkeer door F. Ledeboer, met naschrift van J. Kreiken	732
Internationale notities:	
Credietcontrole in de Verenigde Staten	734
Het economisch herstel van Japan	735
Geld- en kapitaalmarkt	735
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Augustus 1948 door V. van Rompuy	736
Statistieken:	
Bankstaten	737

DEZER DAGEN

snelle verwijdering van opgewekt aandoende guirlanden. De grauwe stenen, de onveranderlijke feitelijke ondergrond, komen weer bloot. In ons land kwam de Luitenant-Gouverneur-Generaal, Dr van Mook, uit Indië aan tot het voeren van besprekingen; het zal er niet met bloemen worden gezegd. Zoals niemand zal schrijven, dat Dr Beel is vertrokken naar de gordel van smaragd. Te dof is deze geworden, dan dat men nog de schone schijn der woorden kan zoeken. Er moet worden beslist.

Zo zijn de samenkomsten van de vier commandanten te Berlijn, begonnen onder onderdrukt gejuich, in kiltte vergaan. De Amerikaanse minister Marshall, die duidelijk niet van rhetorische festoenen houdt, heeft schijnbaar kalm medegedeeld, dat het onderhandelen doorgaat, tegen wil en dank. Zo gaan de afgezanten, met vermoeide tred, weer naar het Kremlin, zoals de visser, wiens wensen verkeerdt uitkwamen, gedesillusioneerd terugjokte naar het tovervisje, dat notoir ongemakkelijk was.

Tropische bloemen verwelken snel; het is kort geleden, dat zij in wolken werden gestrooid bij de uitvaart van Gandhi, de verpersoonlijking van de non-agressie. Thans is India het vorstendom Hyderabad binnengevallen. Bijna gelijktijdig is Djinnah, de genius van Pakistan, overleden; van hem is geschreven, dat hij het intellect zelve was. Zullen ook zijn opvolgers het geweld als enige bewijsgrond zien? Milton, die een verloren paradijs beschreef, gaf wel terecht aan Adam in de mond: „from this high pitch let us descend a lower flight”.

Een trede omlaag naar dagelijkse dingen, daarheen heeft Sir Stafford Cripps het centrale congres der Britse vakverenigingen geleid. Spoedmaatregelen tot nationalisatie van de staalindustrie werden, onder behoud van het beginsel, onnodig geacht het regeringsbeleid inzake lonen en prijzen aanvaard. Doch een kleine bloem in het knoospunt eisten de gedelegeerden als troost en beloning: een motie, die aandrang op krachtige actie tot prijsverlaging, werd aanvaard.

De nieuwe Franse premier Queuille was, zoals men van een nauw met de landbouw verbonden minister verwacht, karig van woorden. Zoals het Parlement hem zonder veel omslag aanvaardde. Terwijl men nog wacht op hun beider daden, begon de Gaulle te spreken tot het Franse volk.

Onverbloemd zakelijk was het optimisme van Hoffman, de beheerder van de E.C.A.: hij had vertrouwen in Frankrijk en in het begripsvermogen der samenwerkende Europese landen. De „organisatie voor economische samenwerking in Europa” is er inderdaad in geslaagd de Amerikaanse toewijzing voor het eerste jaar te verdelen; zij heeft zelfs de eisen van generaal Clay ten behoeve van Bizonia begrepen; de macht der feiten won. De „New York Herald Tribune” van Zondag jl. zei nuchter: „OEEC countries now can start to revise their national recovery plans for the year”. Voor Nederland is de grondslag \$ 412 miljoen.

HAV BANK - SCHIEDAM
PERSONEEL-VERZEKERING

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

**OBJECTIVE APPRAISALS
 CONSIDERED JUDGMENT
 IMPARTIAL OPINION**

Contains most complete range of
British economic and financial statist-
ics published in any weekly journal

World wide circulation

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31. A limited number of this
Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Behandeling van alle
bankzaken

* *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS
 AMSTERDAM · ROTTERDAM · 'S-GRAVENHAGE
 DELFT · SCHIEDAM · VLAARDINGEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

*Fabriek van.
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.*

EERSTE NEDERLANDSCHE
Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT · BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van
toekomstige lasten — bijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

NK

EF

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK

DELFT

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Prof. Ir I. P. de Vooyo, *De Sociaal-Economische Raad.*

De Sociaal-Economische Raad, in te stellen bij de wet op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, krijgt naast de besturende taak als tweede opdracht een vast college van advies aan de Regering te zijn. In dit verband is het nuttig, iets mede te delen over de vooroorlogse Economische Raad. Dit lichaam, dat zijn werkzaamheden in 1933 begon, werd, met name tot 1937, een groot succes, 1° doordat de zelfbeperking werd toegepast om buiten politieke kwesties te blijven (het recht om *ongevraagd* advies aan de Regering uit te brengen, werd volledig op de achtergrond gehouden); 2° doordat de Raad erin slaagde de Regering niet in conflict te brengen met haar ambtelijke medewerkers.

Prof. Dr H. W. Methorst, *Statistische voorlichting in de laatste 50 jaren.*

In vergelijking met vele andere landen heeft het in ons land lang geduurd, voordat de erkenning doordrong, dat betrouwbare statistische gegevens de grondslag moeten vormen voor maatregelen op economisch, sociaal en hygiënisch gebied, en dat deze gegevens centraal dienen te worden verzameld en verwerkt. Na verspreide statistische activiteit, met meer of minder succes, in de loop van de vorige eeuw, werd in 1899 het Centraal Bureau voor de Statistiek opgericht. De strijd voor volledige centralisatie der bestaande statistische activiteit heeft nog lang geduurd; pas in 1916 werd de Handelsstatistiek naar het C.B.S. overgebracht, de Landbouwstatistiek volgde pas in 1941. Eveneens veel strijd heeft de uitbreiding van het statistisch bewerkte terrein gekost. Tenslotte is van groot belang het feit, dat het internationaal contact op statistisch gebied hoe langer hoe meer is uitgebreid en verstevigd.

Mr G. A. M. Vogelaar, *Voldoet de Utrechtse Jaarbeurs?*

De organisatie van de Utrechtse Jaarbeurs is voortreffelijk. Het is echter de opzet van deze beurs, die critiek verdient. Een jaarbeurs wordt pas internationaal, als er een groot aantal buitenlandse bezoekers en kopers verschijnen. Wil dit in Utrecht het geval zijn, dan moet de beurs pogen, niet alleen het (zeer onvolledige) Nederlandse, maar het gehele West-Europese assortiment van exporteerbare producten te exposeren. In dit geval kan met één werkelijk internationale beurs per jaar worden volstaan. De resterende beurs kan dan een nationale worden, geheel toegespitst op de afzet in Nederland; het is overbodig, hiervoor buitenlandse bezoekers te interesseren.

Dr W. T. Kroese, *De jongste ontwikkeling in de export van onze katoenen manufacturen (II).*

Vóór de oorlog waren Twente en Brabant, wat de export betreft, in hoge mate op Nederlands-Indië aangewezen, hetgeen een eenzijdige oriëntering betekende. Na de bevrijding heeft men zich ernstig bezonnen op het vraagstuk van afzetspreiding ter vermindering van risico's; de opvatting der industrie liep in dit opzicht vrijwel parallel met die van de Regering. Het spreekt echter vanzelf, dat de Nederlandse industrie, haar historisch afzetgebied in ere zal trachten te houden. Inmiddels zit aan de verdeling der afzetrisico's nog een andere kant: de mogelijkheid om een meer gevarieerd deviezenpakket te verwerven. In dit verband is vast te stellen, dat alleen een spoedig herstel van het multilateraal economisch verkeer het dollarprobleem der katoenindustrie kan oplossen.

SOMMAIRE.

Prof. Ir I. P. de Vooyo, *Le Conseil économique et social.*

Au moment où l'on envisage aux Pays-Bas de créer, bientôt, un Conseil Économique et Social, en vertu de la loi sur l'organisation professionnelle, il est utile de rappeler le grand succès que rencontra le „Conseil Économique" d'avant guerre: d'abord parce qu'il se tint à l'écart de toute politique, ensuite, parce qu'il fut possible d'éviter des conflits entre le Gouvernement et les agents publics.

Prof. Dr H. W. Methorst, *Les statistiques aux Pays-Bas dans les 50 dernières années.*

Conformément à une opinion qui veut que les données statistiques de la politique économique doivent être rassemblées, étudiées et commentées par un organisme central, l'on créa, aux Pays-Bas, en 1899 le „Centraal Bureau voor de Statistiek". Les annales de ce Bureau, prouvent qu'il a fallu de longs efforts pour réaliser la centralisation complète.

Mr G. A. M. Vogelaar, *La foire d'Utrecht, répond-elle à l'attente?*

La conception actuelle de la foire d'Utrecht mérite une critique. Une foire vraiment internationale où est exposé tout un assortiment de marchandises exportables de l'Europe occidentale, ne doit se tenir qu'une fois par an. Une autre foire, dans la même année, se limitera au marché national.

Dr W. T. Kroese, *L'évolution récente de l'exportation néerlandaise de l'industrie cotonnière (II).*

Après la Libération, l'industrie cotonnière s'est vu confrontée, surtout, avec le problème de l'extension des débouchés. L'extension des débouchés constitue une source variée de devises étrangères. La pénurie de dollars ne saurait être comblée que par le rétablissement d'un courant commercial multilatéral.

SUMMARIES.

Prof. Dr I. P. de Vooyo, *The „Social-Economic Council".*

The Dutch Bill on „Public Organization of Business" proposes a.o. to set up a „Social-Economic Council". In this connection it is useful to know that the prewar „Economic Council" was a great success, firstly because it kept aloof from politics, secondly because it prevented conflicts between the Government and its civil servants.

Prof. Dr H. W. Methorst, *50 years of statistical work in the Netherlands.*

This article contains the history of the Dutch Central Bureau of Statistics, established in 1899. History shows that the struggle for complete centralization of statistical information has required much time.

Dr G. A. M. Vogelaar, *Does the Utrecht Fair answer expectations?*

The present framework of the Utrecht Fair is to be criticised. A really International Fair has to be held once a year, at which occasion the complete assortment of Western European exportable products has to be exhibited.

Dr W. T. Kroese, *The Dutch export of cotton goods (II).*

After the liberation the Dutch cotton industry turned its attention to the necessity of finding new export markets. In consequence earnings in terms of foreign exchange have become quite varied. The dollar scarcity, however, is only to be conquered by restoration of multilateral trade.

DE SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD.

Het Wetsontwerp op de Bedrijfsorganisatie begint in art. 1 van het eerste hoofdstuk met een soort proclamatie.

„Er is een openbaar lichaam voor het bedrijfsleven in het algemeen”. De naam is „Algemene Bedrijfsorganisatie”; de vestigingsplaats 's-Gravenhage. Het bestuur van dat openbaar lichaam wordt in art. 3 aangewezen. Wederom luidt het „Er is een Sociaal-Economische Raad”. Deze verkrijgt, behalve de besturende taak van het nieuwe lichaam, nog een tweede opdracht. De Raad zal krachtens Titel V van het eerste hoofdstuk een „vast college van advies aan de Regering” vormen.

Blijkens art. 4 van het wetsontwerp is deze Raad een soort vertegenwoordiging van het bedrijfsleven. Een soort vertegenwoordiging, want het is er verre van, dat de aanwijzing der leden geschiedt door een directe verkiezing als voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Evenzeer is het er verre van, dat de Raad de Algemene Bedrijfsorganisatie werkelijk en volledig bestuurt. De vele artikelen van het wetsontwerp bevatten zo talrijke beperkingen, dat er van die bestuurstaak slechts weinig overblijft.

Juist daardoor is het wetsvoorstel een merkwaardige, tot in details uitgewerkte, demonstratie van de moeilijkheden, die zich voordoen zodra men binnen de bestaande staatsrechtelijke organisatie een zelfbestuur wil geven aan het bedrijfsleven, of ten minste aan dat bedrijfsleven invloed wil toekennen op de beslissingen van wetgever en Regering.

Naarmate de samenstelling der volksvertegenwoordiging evolueerde van de bekende Engelse Whig-Tory parlementaire praktijk — nl. van progressief (liberaal of radicaal) tegenover conservatief — naar een scheiding op grond van wereld- en levensbeschouwing werd toevlucht gezocht in coalities: liberaal-katholiek, zwart-Rooms of rood-Rooms op een rekenkundige evenredige basis. Naarmate ook de bemoeiing van wetgever en Regering steeds verder ingreep in de gestie van het bedrijfsleven, steeg de wens om aan de betrokkenen meer zeggingschap te geven. Breedziende staatslieden als Dr A. Kuyper en Mr M. W. F. Treub zochten reeds voor de eerste wereldoorlog naar een vorm binnen ons staatsrecht en dachten aan een andere samenstelling van de Eerste Kamer of aan een Derde Kamer der Staten-Generaal. Tot iets meer dan een denkbeeld, tot een positieve formule, gezien ook de tijd waarin zij optraden, kwamen zij niet. In Katholieke kringen won de solidariteitsgedachte veld, mede in herinnering aan de oude gilden.

Calvinisten leefden altijd in de waardering voor de autonomie in eigen kring. Bedrijfsordening, die principieel werd gewenst, voltrok zich ondertussen reeds in de vrije maatschappij door de gescheiden verenigingen van arbeiders in verschillende bedrijfstakken en van de leiders daarin. De socialisten begrepen, dat ook in de door hen begeerde collectivistische staat een bedrijfsgroepering noodzakelijk was. De geesten schenen voorbereid en de tijd rijp. Dit was reeds duidelijk gebleken in 1922, toen bij de grondwetsherziening het nieuwe art. 155 de weg opende tot nieuwe staatsrechtelijke organen. Zodra echter de gedachten geconcretiseerd moesten worden en tot enige uitvoering werd overgegaan, bleken de moeilijkheden groot. Achter de schijnbare overeenstemming schuidden onverengbare opvattingen.

Bij het dreigen van de tweede wereldoorlog werden door de Nederlandse Regering als een voorziening tegen te verwachten schaarste de zuiver ambtelijke rijksbureaux opgericht. En tijdens de bezetting voerden de Duitsers een volledige tot in alle onderdelen afdalende bedrijfsorganisatie met verordenende bevoegdheid in. In Duitsland zelf had dit voorbeeld tijdens de oorlog geen uitwerking. Hier te lande werd het systeem knap en met beleid door „goede” Nederlanders uitgevoerd, zodat het een rust verschafte. Zo zelfs, dat het ondanks de gehate origine

na de bevrijding bleef gehandhaafd. Om verschillende redenen gaf het echter geen bevrediging, vooral niet aan de arbeiders, die er geheel van buitengesloten waren. Dit was niet het geval met de Stichting van den Arbeid, die ook reeds tijdens de bezetting niet alleen op sociaal gebied, maar ook economisch voor een duurzame samenwerking in het bedrijfsleven plannen ontwierp.

Dit alles zal volgens het wetsontwerp worden vervangen door de algemene bedrijfsorganisatie. De Sociaal-Economische Raad vertoont merkwaardige trekken van overeenkomst met de wettelijke organen uit de periode tussen de twee wereldoorlogen, nl. van de Hooge Raad van Arbeid, gesticht door Minister Aalberse, van de Nijverheidsraad en de Middenstandsraad. Het tot stand brengen van een Landbouw- en Tuinbouwraad kon toen niet gelukken. Tenslotte in 1932 de Economische Raad, door Minister Verschuur in de Staten-Generaal verdedigd. Alle hebben in hun tijd nuttig en vruchtbaar werk verricht. In het thans aanhangige voorstel komen zij gecombineerd terug met deze verandering, dat de arbeiders in paritaire verhouding tot de werkgevers medezeggingschap verkrijgen, ook voor economische onderwerpen. Zij hadden dit in de Hooge Raad van Arbeid reeds voor sociale aangelegenheden. Ook in de product-, hoofdbedrijfschappen en bedrijfschappen, die aan de bestaande rijksbureaux enz. een andere vorm en naam geven, zullen zij mede mogen oordelen op voet van gelijkheid met de ondernemingsleiders.

Er is een punt van volledige overeenstemming met de vroegere organen. Zij zijn geheel en al ondergeschikt aan de Regering. Hoewel hun taak nooit anders dan adviserend is, behoudt de Regering op allerlei wijzen invloed op benoemingen en beheer. Zelfs dan, wanneer zij verordeningen maken — en dat is toch het criterium voor zelfbestuur — geschiedt dit onder een streng toezicht en veto-recht van de Regering. Er schijnt een uitzondering te bestaan, die ook vroeger zo geregeld was, nl. *het ongevraagd advies*. Daarin ligt de veronderstelling opgesloten, dat van de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven een stuwkracht op de Regering kan worden uitgeoefend. Juist daarover heeft de schrijver van dit artikel enige ervaring opgedaan als voorzitter van de Economische Raad. Waar deze Raad nimmer naar buiten optrad en dus tot heden practisch niets van zijn werk bekend werd, is het nuttig daarover in dit stadium van de wettelijke regeling der Algemene Bedrijfsorganisatie iets mede te delen.

In de jaren 1914—1918 had de Nederlandse Regering ernstig gevoeld, hoe haar bestuursapparaat niet was opgewassen tegen taken, die een omvangrijke en snelwerkende organisatie vereisten. Door het Koninklijk Nationaal Steuncomité en de N.O.T. werd de hulp en ervaring van vrijwilligers en van het bedrijfsleven gemobiliseerd. Dit was goed op gang gekomen toen politieke kringen er op aandrongen, dat de invloed, die de ministers konden uitoefenen, ook formeel tot uiting zou komen. Het Rijk kon zulk gewichtig werk niet overlaten maar moest het zelf doen. Gedeeltelijk werd hieraan voldaan. Toch was er een vertrouwelijke toenadering overgebleven van de ministers¹⁾ en vooraanstaande persoonlijkheden buiten het ambtelijk apparaat. Een belangrijk resultaat daarvan was een commissie van advies, die de Minister van Buitenlandse Zaken over velerlei gewichtige aangelegenheden raadpleegde. Aan afzonderlijke leden werden zelfs officieuze opdrachten van buitenlands onderzoek en overleg gegeven. De uitwerking was zeer vruchtbaar, Totdat Minister van Karnebeek met een wetsvoorstel kwam²⁾ tegen het advies der commissie. Zodra zij op politiek terrein kwam, vond het van beide kanten zeer gewaardeerde zakelijk overleg een einde. Toen de conjunctuurcrisis na 1930 ook ons land beroerde en opnieuw de Regering

¹⁾ Na de verkiezing in 1917 was het ministerie-Cort van der Linden vervangen door dat van Jhr. Ruys de Beerenbrouck.

²⁾ Over het Belgische kanaalplan, dat in de Eerste Kamer werd verworpen.

tot uitgebreide maatregelen moest overgaan, herinnerde Dr E. Heldring aan de vroeger bereikte resultaten met een vertrouwelijke raadpleging van enige deskundigen. Minister Verschuur ging op dat denkbeeld in. De wet op de Economische Raad van 1932 was hiervan het gevolg. Uit de behandeling van het ontwerp in de Staten-Generaal bleek echter, dat velen over een Economische Raad andere gedachten hadden dan de Regering op dat ogenblik bedoelde. In 1933 begon de Economische Raad zijn werkzaamheden. Dr Hirschfeld, die wegens het geheim blijven een der weinigen was, die de betekenis ervan kon weten, schreef: „Dit lichaam, dat een beperkt aantal leden had, is een groot succes geworden”³⁾. Waaraan was dit te danken?

Allereerst doordat de zelfbeperking werd toegepast om buiten politieke kwesties te blijven. Dit kwam vooral hierin tot uiting, dat het recht om *ongevraagd* advies aan de Regering uit te brengen volledig op de achtergrond werd gehouden, terwijl er met kracht en volharding naar is gestreefd om de ministers aan te moedigen zo ruim mogelijk zakelijk advies te *vragen*. In de tweede plaats slaagde de Raad er in om een werkelijke hulp te zijn voor de Regering door haar niet in conflict te brengen met haar ambtelijke medewerkers. Daartoe was een voortdurend vriendschappelijk, waarderend overleg met deze medewerkers onontbeerlijk. Een duidelijk bewijs van appreciatie was de taak, die aan de Economische Raad werd opgedragen voor de uitvoering van twee, later te weinig op prijs gestelde wetten, nl. de Vestigingswet en de Wet op het bindend en onbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten.

Het nadeel van het niet-publiek worden der verrichte werkzaamheden, gepaard met de wel-publieke wens naar een bedrijfsvertegenwoordiging, waarvoor helaas dezelfde naam van Economische Raad was gekozen, toonde zich in 1937. Na een vierjarige periode moest de Raad worden vernieuwd. Op de Minister werd een sterke aandrang uitgeoefend tot een meer evenredige en vertegenwoordigende samenstelling. Slechts zeer gedeeltelijk gaf hij daaraan toe. Toch kwam in de Raad zelf het streven op naar een zelfstandig beraad over alle economische problemen, die de tijd bood en daarom snel politieke vormen aannamen. Het ongevraagd advies aan de Ministerraad was de in de wet zelf aangewezen voor het uiten van meningen. Lag daarin niet een opdracht? Kan op die wijze het nuttig werk van de vorige vierjarenperiode worden voortgezet? luidde de tegenvraag. Een typerend, politiek nijpend onderwerp was bijv. de bestrijding van de werkloosheid. De wel vertegenwoordigend samengestelde Hooge Raad van Arbeid hield zich daarmede bezig. Kon en mocht de Economische Raad zich daarvan onthouden?

Ondanks de hierover gevoerde discussies ging het oude werk van overleg voort, en zelfs zeer intensief naarmate de oorlogsdreiging zich meer deed gevoelen. Totdat door de bezetting de Economische Raad onderdook om in zijn oude vorm niet meer te herleven.

Arnhem.

I. P. DE VOOYS.

³⁾ Blz. 49 van zijn in 1946 uitgegeven belangrijk historisch document onder de naam „Actieve Economische Politiek”.

STATISTISCHE VOORLICHTING IN DE LAATSTE 50 JAREN.

„Est in numero quiddam divinum”

Cicero.

Hoewel Cicero reeds gezegd heeft, dat in het getal iets goddelijks is en een Grieks wijsgeer (Plato?) reeds verkondigd moet hebben, dat het een geschenk der Goden aan de mensheid is om uit de veelvuldigheid de éénheid, het type, te onderkennen (de statistische gedachte in

embryonale toestand), zo heeft het nog lang geduurd eer in ons land de erkenning is doorgedrongen, dat betrouwbare statistische gegevens de grondslag moeten vormen voor maatregelen op economisch, sociaal en hygiënisch gebied en ter bevordering van de ontwikkeling en de verbetering van de kwalitatieve eigenschappen onzer bevolking.

En die betrouwbare statistische gegevens kunnen slechts verkregen worden door een *goed* toegerust Centraal Bureau voor de Statistiek, dat als het ware de toren bevat, waarop de antenne is geplaatst, die de aethertrillingen opvangt. Zó kan de statistiek de waarneembare verschijnselen op biologisch, economisch, sociaal en cultureel gebied, volgens de methode aan de statistiek eigen, verzamelen, verwerken en de uitkomsten ter algemene kennis brengen.

De toepassing der statistiek is reeds zo oud als er denkende wezens op aarde bestaan. De mens is statisticus „par droit de naissance”.

De oudste statistische opnemingen, welke in de geschiedenis bekend zijn, werden als regel ondernomen hetzij met het doel om na te gaan hoeveel weerbare mannen voor de krijg in het veld gebracht konden worden (oorsprong van de volkstelling), hetzij om gegevens te verzamelen tot het heffen van belastingen mede tot het verkrijgen van geld voor de oorlog. Zeer waarschijnlijk is dus de statistiek, het meest vredelievende instrument der moderne samenleving, ontstaan uit de strijd van mens tegen mens. Het woord „statistiek” (de afleiding is niet met zekerheid bekend)¹⁾ is evenwel betrekkelijk nieuw en omstreeks 1750 voor het eerst gebruikt. Men verstond er toen onder het verzamelen van merkwaardigheden, welke voor de staat van belang waren. Gaandeweg is de betekenis wat gewijzigd. Thans begrijpt men er onder: waarneming, volgens wetenschappelijke methode, van groepen van verschijnselen, opsporen van rythme in natuur en samenleving, en het weergeven van die methodische waarneming in cijfers. Observatietorens voor die waarneming en voor boekhouding der waargenomen verschijnselen vormen de statistische bureaux, welke als een net van met elkaar in verbinding staande waarnemingsposten over de gehele wereld verspreid zijn.

De geboorte van het Centraal Bureau voor de Statistiek en zijn voorafgaande lijdensweg.

Het buitenland is ons op het „pad der deugd” vorgegaan. Zweden had reeds in 1756 een zgn. Tabellencommissie en in 1879 een Centraal Bureau voor de Statistiek. Denemarken volgde in 1833 met een Tabellencommissie en in 1850 met een Centraal Bureau voor de Statistiek. In België ontstond in 1841 een Centrale Commissie voor de Statistiek, waaraan een bureau verbonden was. Italië had sinds 1861 een Centraal Bureau voor de Statistiek. Bij onze oostelijke naburen hadden reeds statistische bureaux: Pruisen in 1805, Beieren in 1813, Wurtemberg in 1820, Saksen in 1850, Baden in 1852, terwijl onmiddellijk na het ontstaan van het Duitse Keizerrijk in 1871 voor het gehele land een Rijksbureau werd opgericht.

En bij ons?

Wij zijn altijd een ondernemend handeldrijvend volk geweest, dat veel winsten wist te behalen door zijn moed en durf (Hollands glorie!). Maar handelaren verklappen liever niet hoe ze aan de winsten komen. „Chacun pour soi-même et Dieu pour nous tous”. Verklap je geheimen niet. En van pottenkijkers hadden ze een hartgrondige afkeer; dit hebben we later bij de Productiestatistiek nog ondervonden! Men begrijpt, dat deze eigenschappen niet een bodem vormen, waarop de statistische gedachte gemakkelijk wortel schiet. O zeker, we hebben wel iets gehad wat op statistisch gebied betrekking heeft. In 1795

¹⁾ Sommigen leiden het woord af van het latijnse woord „Status”, dat zowel „staat” als „toestand” betekent, anderen van het Latijnse woord „statera” dat „weegschaal” betekent.

en 1815 hadden al volkstellingen plaats gehad; maar die dienden om te zien hoeveel weerbare mannen in het veld gebracht konden worden. Van 1804 af werd aantekening gehouden van geboorten, huwelijken, echtscheidingen en sterfte. Verder werden in 1825 aan het Departement van Financiën staten samengesteld van in- uit- en doorvoer en werd in 1826 bij het Departement van Binnenlandse Zaken zelfs een regeringscommissie ingesteld voor „de bearbeiding ener statistiek des Rijks” (wijdse titel), maar helaas is dit lichtje vier jaar later, na de afscheiding van België; uitgegaan. Eerst in 1848 kwam als onderafdeling, in 1857 als zelfstandige afdeling, bij Binnenlandse Zaken een statistisch bureau tot stand (een nieuw lichtje), dat mogelijk tot iets goeds had kunnen groeien, indien niet 30 jaar later Minister Kappeyne van de Coppelo, ingenomen met de bewering van een Kamerlid, die n.b. betoogde, dat men moest beginnen met Provinciale Statistische Bureaux in te stellen, en niet een Rijksbureau (separatistische gedachten uit de tijd der 7 zelfstandige provinciën), beslist had de gehele afdeling op te heffen! Uit ging weer het licht! Deze daad ontlokte Mr S. Vissering, voorzitter der Vereeniging voor de Statistiek, deze gedenkwaardige woorden: „Onze Regeering schijnt niet te bevroeden dat het belang des volks, het belang van de Regeering zelve, om niet van het recht van de wetenschap te gewagen, haar gebiedend de plicht oplegt om te zorgen voor een goede officieele statistiek. Wat zal thans het gevolg zijn van de afschaffing van het Bureau voor de Statistiek bij Binnenlandse Zaken? Men zal de Statistiek in alle takken van den publieken dienst opdragen aan ambtenaren, die er noch de kunde, noch den lust voor hebben en maar al te geredelijk het vervelende werk aan klerken zullen overdragen. Men beseft niet dat de Statistiek, de wetenschap der feiten van het maatschappelijk leven, een studie is, die met belangstelling moet worden beoefend, waarvoor men moet worden gevormd, waarvoor men bovenal „hart” moet hebben. Ik herhaal, het is een schande voor ons land, dat bij zijn Regeering dit besef ontbreekt”.

Het is niet te verwonderen, dat de Vereeniging voor de Statistiek, nadat zij van de Regering een weigerend antwoord had ontvangen op haar in 1878 en 1880 gedane verzoeken tot instelling van een Centraal Bureau voor de Statistiek, tijdelijk een andere weg meende te moeten inslaan. Op voorstel van Mr N. G. Pierson besloot zij tot stichting van een Statistisch Instituut te Amsterdam, dat in 1884 zijn werkzaamheden aanving, ondersteund door een subsidie van het Rijk en de gemeente Amsterdam. De pogingen om te komen tot een Rijksbureau voor de Statistiek werden intussen niet gestaakt. Toen in een opvolgende Regering Mr S. Vissering Minister van Financiën werd, bracht deze aanstonds een post op de begroting voor de oprichting van een Rijksbureau voor de Statistiek, maar helaas kon deze post wederom geen steun vinden in onze Volkvertegenwoordiging! Eerst bij het optreden van een nieuw Kabinet in 1891, waarin Mr N. G. Pierson de portefeuille van Financiën had, kwam er een einde aan deze lijdensgeschiedenis. In 1892 werd een Centrale Commissie voor de Statistiek benoemd van 30 leden, waaronder een bureau ressorteerde, dat in 1899, wederom op initiatief van Mr N. G. Pierson, werd het thans nog bestaande Centraal Bureau voor de Statistiek. Gemakkelijk is in ons land de geboorte van een blijvend Rijksbureau dus niet geweest! En zo verliet ons bootje met een kleine bemanning van slechts 4 koppen, onder leiding van onze bekwame kapitein Dr C. A. Verrijn Stuart, het zee-gat, de toekomst tegemoet, in de hoop te kunnen komen tot een goed toegerust apparaat ter voorlichting en van de Regering en van de wetenschap en van de Nederlandse bevolking. De opbouw van zulk een apparaat werd onmiddellijk ter hand genomen door centralisatie der bestaande statistieken en uitbreiding van het terrein van waarneming, waar dit nodig werd geacht.

Centralisatie.

Toen het Centraal Bureau in 1899 zijn werkzaamheden aanving, werden niet alleen de publicaties der oude Centrale Commissie, zoals de Jaarcijfers, de Maandcijfers en de Statistiek van Loon- en Arbeidsduur bij Rijkswerken voortgezet, maar kwamen ook de bewerking van de uitkomsten van de op 31 December 1899 gehouden volkstelling, de bevolkingsstatistieken, de verkiezings- en kiezersstatistieken en de statistiek der gemeentefinanciën van het Departement van Binnenlandse Zaken over. Daarop volgden in 1900 de Statistieken van het Departement van Justitie (Justitieele Statistiek en Gevangenisstatistiek) en de Statistiek van Spaar- en Leenbanken van het Departement van Waterstaat en Nijverheid. Na veel moeite liet eindelijk ook het Departement van Financiën de „Statistiek der Bescheiden betreffende de geldmiddelen” los, welke veel verbeterd en omgedoopt in „Statistiek van Rijksinkomsten en Uitgaven” door het Centraal Bureau voor de Statistiek werd voortgezet. In het algemeen ging de overbrenging van Statistieken van de Departementen gepaard met het aanbrengen van verbeteringen, zowel ten aanzien van de wijze van verzamelen der gegevens als met betrekking tot bewerking en publicatie.

Twee statistieken, de Handelsstatistiek en de Landbouwstatistiek, hebben lang op zich laten wachten vóór zij konden worden veroverd. De Handelsstatistiek werd, jaar in jaar uit, altijd nog door het Departement van Financiën uitgegeven in geheel verouderde vorm, niet tegenstaande er voldoende goede adviezen waren uitgebracht door verschillende Commissies tot verbetering van de nomenclatuur en de waardebepaling. Eerst in 1916 gelukte het deze, voor het bedrijfsleven van primair belang zijnde statistiek, na algehele reorganisatie naar het C.B.S. over te brengen, dank zij de medewerking van Minister Treub.

Het langst heeft het echter, ondanks de bij herhaling door de Centrale Commissie en Centraal Bureau (laatstelijk in 1936 en volgende jaren) gedane stappen tot voltooiing van de centralisatie der statistiek, geduurd, eer het Departement, waaronder de Landbouw ressorteerde, zijn verzet tegen de overbrenging der landbouwstatistiek opgaf. Aanvankelijk werd zij bewerkt door de Directie van de Landbouw; zij is sedert 1933 aanmerkelijk aangevuld door min of meer incidentele, later permanente onderzoekingen van de in dat jaar opgerichte afdeling statistiek van het Landbouw-Crisis-Bureau, waaruit in de loop der jaren het Economisch Statistisch Bureau van het Departement van Landbouw en Visserij ontstond en waardoor alle landbouwstatistieken werden bewerkt. Eerst in 1941 werd de overbrenging van de gehele Landbouwstatistiek naar het Centraal Bureau, vrij incidenteel, een feit.

Uitbreiding van het terrein van waarneming en de daarbij ondervonden moeilijkheden.

Hier volgen de namen van een aantal statistieken met de jaren er achter, waarin zij ter hand genomen of gepubliceerd werden:

Crimineele Statistiek (1900), Werkstakingen en uitsluitingen (1901), Faillissementstat. (1902), Statistiek voor schoolverzuim (1902), Leerverzuim (1903), Stat. van de berechting van Arbeids- en Veiligheidswetten (1903), Stat. der Vakvereeningen (1903), Statistiek van de Sterfte naar de leeftijd en de oorzaken van den dood over de periode 1901—1904 (1908), Statistiek van het Rijks-tucht- en opvoedingswezen (1908), Stat. van de loonen volgens de loonlijsten der Rijksverzekeringsbank (1909), Statistiek van het grondcrediet over de periode 1901—1907 (1909), Statistiek der Openbare Leeszaalen en bibliotheken over 1908 (1910), Onderzoek naar het verbruik van sommige voedings- en genotmiddelen over de periode 1892—1911 (1913), Statistiek van de toepassing der

Kinderwetten (1914), Onderzoek naar de kosten van levensonderhoud (1915 en 1922), Statistiek van voortbrenging en verbruik (1918), Militair-sanitaire statistieken van de landmacht en de zeemacht hier te lande (1920), Statistiek van den gemeentelijken belastingdruk (1922), sociaal-economische kroniek (1922), Aanvang van het conjunctuuronderzoek (1928), Statistiek der motorrijtuigen (1928), Internationale betalingsbalans in Nederland over 1926 en 1927 (1929); Onderwijsstatistieken (1930), geleidelijke uitbreiding van de Statistiek van voortbrenging en verbruik en verzameling van gegevens voor productie-indices (1934), Huishoudrekeningen van 598 gezinnen in verschillende deelen van Nederland over 1935/36 (1937), Voorradenstatistiek (1937), Statistisch overzicht van het personeel in dienst der gemeenten (1938), Statistiek van het Vreemdelingenverkeer (1938), Onderzoek naar het verloop van de arbeidsproductiviteit (1938), Berekeningen betreffende de veroorzaking der blijvende werkloosheid (1938), Statistiek van het Autobusverkeer (1938), Statistiek van het bioscoopwezen (1938), Statistiek der boekproductie (1938), Werkzaamheden voor de Regeering ten behoeve van de economische verdedigingsvoorbereiding (productie en voorraden) (1939), Overzicht van het coöperatiewezen in Nederland (1939), Statistiek der Naamlooze Vennootschappen (1939), Statistiek der Scheepshypotheeken (1939).

Bij deze uitbreidingen van het terrein van waarneming liep het pad der statistiek niet altijd op rozen!

Het Departement, waaronder het Centraal Bureau voor de Statistiek de eerste 33 jaren van zijn bestaan ressorteerde, heeft niet steeds blijk gegeven in te zien, welke belangen de statistiek voor het maatschappelijk leven heeft, noch dat ook voor de statistiek de gulden spreuk onzer voorvaders geldt: „de cost gaet voor de baet uit”. Bij voortdurend bleek bij het Departement de neiging te bestaan het bureau vooral klein te houden. Reeds in 1906 stak het Departement waarschuwend de vinger op, dat de uitbreiding niet zo voort kon gaan! Hierop volgden nieuwe bezuinigingen in 1911, 1914 en 1915 (de twee laatste in verband met de oorlog), daarna gedurende de depressiejaren van 1922 tot 1925 en in de crisisjaren na 1929. Verbetering kwam eerst tot stand toen de statistiek werd overgebracht naar het Departement van Economische Zaken in 1932. De economische statistiek kon zich toen beter ontwikkelen. Na een deskundig onderzoek naar de werkwijze van het C.B.S. in 1937, dat gelukkig zeer gunstig uitviel, konden de interne organisatie en de outillage de meest noodzakelijke verbeteringen ondergaan.

Het C.B.S. heeft er steeds naar gestreefd zo min mogelijk uit te geven aan de inrichtingskosten en zo min mogelijk omslag te maken bij het verzamelen der gegevens. Dus: zo min mogelijk papier en zo veel mogelijk persoonlijk contact, zowel *in* als *buiten* het bureau.

In het bureau: persoonlijk contact zowel van de directie met de afdelingschefs als van de afdelingschefs met de leiders der werkzaamheden. En daarbij heb ik mij steeds mogen verheugen in de vlotte en toegewijde medewerking van mijn ambtenaren, leden van het C.B.S.

En ook *buiten* het bureau: veel persoonlijk contact met de berichtgevers; dit is de enige manier om de meest betrouwbare gegevens zo snel mogelijk te verkrijgen.

De moeilijkheden, bij de opbouw van de statistiek ondervonden, kwamen echter niet alleen van de zijde der Regering. Ook van hen, van wie gegevens verkregen moesten worden. Een wettelijke verplichting tot het geven van inlichtingen was aanvankelijk alleen opgelegd bij de wet van 22 April 1879, Stbl. 63, betreffende de tienjaarlijkse algemene volkstelling. Voor de overige statistieken was het Bureau dus, voorzover de gegevens niet van ambtelijke zijde verkregen werden, aangewezen op vrijwillige medewerking. Dit heeft gemaakt, dat meermalen veel tijd

en energie heengingen eer met een nieuwe statistiek een aanvang gemaakt kon worden: de bodem, waarop zij opgetrokken moest worden, moest eerst „bouwrijp” gemaakt worden en ook dan kon vaak nog slechts op bescheiden schaal begonnen worden.

Over medewerking van de zijde der arbeiders, vooral nodig bij de samenstelling der arbeidsstatistieken, heeft het Centraal Bureau over het algemeen niet te klagen gehad. Wel bestond er in den beginne in sommige arbeiderskringen een zeker wantrouwen ten opzichte van deze nieuwe regeringsinstelling en terughoudendheid bij het verstrekken van inlichtingen over ledental en financiën der vakverenigingen, over werkstakingen, lonen e.d. Het waren voornamelijk de arbeiders van de zgn. vrije richting, van het Nationaal Arbeidssecretariaat en aanverwante groepen, die inlichtingen weigerden. Omvang en betekenis van deze richting namen echter geleidelijk af. Daarentegen steeg het aantal arbeiders der andere richtingen, die belangstelling voor de statistiek koesterden, mede omdat zij er een middel in zagen tot verbetering hunner maatschappelijke positie.

De ondernemers en werkgevers stonden over het geheel wel enigszins anders tegenover de statistiek. Onder hen waren ongetwijfeld voorstanders en zelfs voorvechters voor de statistiek, zoals de heren Stork en Waller, maar in het algemeen werd in deze kringen van de resultaten van statistische onderzoeken eerder een nadelige dan een voordelige invloed op de financiële uitkomsten van de bedrijven verwacht, of in de vorm van zwaarder drukkende arbeidsvoorwaarden of in die van vrijheid beperkende overheidsmaatregelen, of van scherpere concurrentie door een als mogelijk verondersteld bekend worden van gegevens betreffende de afzonderlijke ondernemingen e.d. De voormalige Kamers van Arbeid, wier taak aanvankelijk grotendeels bestond in het verzamelen van arbeidsstatistische gegevens ten behoeve van het Centraal Bureau, bleken niet in staat zich voldoende opgaven te verschaffen, omdat wettelijke dwang ontbrak. Ook het Centraal Bureau ondervond, toen het de verzameling der gegevens rechtstreeks ter hand nam, moeilijkheden en later, toen het meer om economische gegevens ging, zelfs meermalen tegenwerking. De bureaux der werkgeversorganisaties, die zich ook als tegenwicht tegenover de arbeidersorganisaties gevormd hadden, oefenden meermalen direct of indirect een remmende invloed uit. Hieraan moet voor een deel worden toegeschreven, dat verschillende statistieken, zoals die van de lonen, de werkgelegenheid, de prijzen, de omzetten, de distributiekosten, de internationale betalingsbalans, niet eerder tot stand konden komen of zich niet zo spoedig konden ontwikkelen als in het algemeen belang wel wenselijk ware geweest.

Toen in 1917 de eerste telling van voortbrenging en verbruik der nijverheid gehouden zou worden, werd een verplichting tot het verstrekken der vereiste gegevens onvermijdelijk geacht. Het was de wet van 1 Dec. 1917, Stbl. 665, die deze verplichting aan de ingezetenen kwam opleggen. Zij was gesanctionneerd door strafbepalingen, terwijl de aan het Centraal Bureau verleende bevoegdheid tot boekenonderzoek in bijzondere gevallen er voor waakte, dat het doel niet gemist werd. Na afloop van de eerste wereldoorlog werd door het toenmalige Verbond van Nederlandsche Fabrikantenverenigingen in verband met zijn strijd tegen overheidsbemoeïing met het bedrijfsleven een actie tot afschaffing van deze statistiek gevoerd, die niet het door hen gevenste resultaat had, maar toch wel tot een inkrimping leidde, die later, na de crisis van 1929-'34, met veel moeite geleidelijk weer ongedaan gemaakt kon worden.

Door de moeilijkheden, die bij de verdere uitbreiding van de economische statistiek in de dertiger jaren ondervonden werden, met name bij het verzamelen van gegevens over de omzetten, de distributiekosten, de internationale betalingsbalans, de prijzen, de lonen, de werkgelegenheid

e.d., bleek een wettelijke-verplichting niet achterwege te kunnen blijven; Daarom kwam de wet van 28 December 1936 die van 1 December 1917, op de productiestatistiek vervangen. Zij maakte het mogelijk de verplichting tot het verstrekken van inlichtingen aan het Centraal Bureau voor alle economische statistieken op te leggen. Daar de Regering herhaaldelijk en nadrukkelijk de toezegging had gedaan, dat het bankgeheim gewaarborgd zou worden, werd in de wet de bepaling opgenomen, dat gegevens op het gebied van het Nederlandse bankwezen verzameld zouden worden door De Nederlandsche Bank, die dan alleen de getotaliseerde cijfers van alle instellingen tezamen aan het Centraal Bureau zou toezenden. Hierdoor werd voor zoveel mogelijk tegemoet gekomen aan de bezwaren van de zijde der financiële wereld, die zich het scherpst en het langst tegen het doen van deze statistische opgaven verzet had.

Begin 1940 was de wettelijke verplichting van toepassing op de statistieken van voortbrenging en verbruik, die toen voor 43 bedrijfstakken werden samengesteld, op de statistieken der gas- en electriciteitsvoorziening, de omzet- en distributiekostenstatistieken, de statistieken van de groothandel in levensmiddelen en textielgoederen, de omzetstatistiek van het grootwinkelbedrijf, de statistiek der houtvoorraden en op het verzamelen van gegevens voor de internationale betalings- en schuldenbalans van Nederland. Gezegd moet worden, dat de ondernemers hun wettelijke verplichtingen ten aanzien van de statistiek over het algemeen behoorlijk zijn nagekomen. Tot strafvervolg behoefde nimmer te worden overgegaan.

Teneinde echter te voorkomen, dat door gemeinsde of denkbeeldige bezwaren de statistiek belangrijke lacunen zou gaan vertonen, werden in 1938 twee ambtelijke commissies ingesteld, samengesteld uit enige vertegenwoordigers van het Departement van Economische Zaken en van het C.B.S. ter voorbereiding van beslissingen omtrent geheimhouding resp. van gegevens van de handelstatistiek, van de Statistiek van voortbrenging en gebruik en van de bedrijfstelling. Het werd in verschillende kringen zeer op prijs gesteld, dat het C.B. de *individuele* gegevens ook geheim hield, niet alleen voor derden, maar ook voor de belastingdienst en andere overheidsdiensten en instellingen.

Om te voorkomen, dat verschillende organisaties en instanties hetzelfde of nagenoeg hetzelfde statistische werk zouden verrichten, schreef een K.B. in 1942 voor, dat ieder, die een statistisch onderzoek op sociaal of economisch gebied wilde instellen, daarvan een *voorafgaande* mededeling aan het C.B.S. moest doen. Daardoor wilde men verhinderen, dat door gebrek aan ervaring op statistisch gebied onnodige, ondoelmatige en onjuiste vragen gesteld worden en wilde men tevens voorkomen, dat het bedrijfsleven overbelast wordt met het invullen van talloze formulieren. Voorts wilde men daardoor een zo efficiënt mogelijke bewerking van het statistisch materiaal waarborgen en het mogelijk maken dat de eventuele resultaten van de onderzoekingen door het C.B.S. konden worden verzameld.

Het statistisch contact op internationaal gebied.

Nadat op initiatief van de Belgische geleerde Adolphe Quetelet 9 statistische congressen hadden plaats gehad: in Brussel (1853), Parijs (1855), Wenen (1857), Londen (1860), Berlijn (1863), Florence (1867), Den Haag (1869), St. Petersburg (1872) en Budapest (1876), welke aanvankelijk veel nut hebben gesticht, maar tenslotte toch niet geheel voldeden, omdat gaandeweg veel leken aan de congressen, met de niet te versmaden annexe feestelijkheden, deelnamen en daardoor naar verhouding het aantal deskundigen en officiële gedelegeerden gering was, is in 1885 te Londen het Internationale Instituut voor de Statistiek tot stand gekomen, een gesloten internationale vereniging voor de studie van de officiële en wetenschap-

pelijke statistiek, waardoor het persoonlijk contact tussen directeuren van Statistische Bureaux, hoogleraren in de statistiek en andere wetenschappelijke beoefenaars der statistiek veel meer tot zijn recht kon komen. Voor de benoeming tot lid werden bepaalde eisen aan de candidaten gesteld. Het aanvankelijk vastgestelde aantal leden van 100 werd langzamerhand in verband met de toename van het aantal statistici in de verschillende landen der wereld uitgebreid tot maximaal 330 leden en erelieden²⁾. De oprichting van de Volkenbond en het Internationale Bureau van de Arbeid, na de eerste wereldoorlog, met hun vele eigen statistische afdelingen, vermeerderde het aantal statistische internationale instanties, die evenals het Institut International de Statistique o.a. het doel nastreefden om de internationale vergelijkbaarheid der nationale statistieken te bevorderen. Hierdoor ontstond gevaar voor dubbel werk, verlies van tijd en geld. Om dit te voorkomen scheen een nieuwe regeling van de Internationale Statistiek wenselijk. De reorganisatieplannen door de Volkenbond voorgesteld gingen echter zodanig in tegen de zelfstandigheid van het Institut International de Statistique, dat zij door dit lichaam niet konden worden aanvaard. Aan de andere kant werd een voorstel van het Institut International de Statistique, om de statistische instanties van de Volkenbond de verplichting op te leggen het advies van het I.I.S. in te winnen alvorens tot het instellen van statistische onderzoekingen over te gaan, door het Conseil van de Volkenbond evenmin aanvaard³⁾. Maar wel werd een voorstel van het I.I.S., om de statistische instanties van de Volkenbond te verplichten met het I.I.S. samen te werken, door de Assemblée générale in 1921, onder het presidium van Minister van Karnebeek, aangenomen. Hierdoor zag in 1922 een studiecmissie het levenslicht, samengesteld uit een aantal gedelegeerden van het economische en financiële comité van de Volkenbond, van het Internationale Arbeidsbureau en van het I.I.S., welke in datzelfde jaar in Den Haag in het gebouw van het Centraal Bureau voor de Statistiek haar eerste bijeenkomst hield en daarop in 1923 even vóór de zitting van het I.I.S. te Brussel⁴⁾ (eerste vergadering van dit instituut na de oorlog) voor de tweede maal bijeenkwam. Hierdoor ontstond tussen de drie genoemde lichamen een vruchtbare samenwerking, waarbij het Instituut zijn zelfstandigheid behield en toch kon tegemoet komen aan sommige wensen van de Volkenbond en het Internationale Arbeidsbureau.

Het zou ons te ver voeren om nader in te gaan op de gunstige invloed (ook voor ons land), die het Institut International de Statistique door bevordering van het persoonlijk contact tussen beroepsstatistici en door de voorlichting in zijn zittingen heeft gehad op de organisatie der statistiek in de verschillende landen van de wereld, en op de toepassing van de juiste statistische methoden vooral op demografisch, economisch, cultureel en sociaal gebied. Hiervoor moge worden verwezen naar de Bulletin's, die na elke zitting zijn verschenen met de uitgebrachte rapporten en de verslagen der discussies; tot nu toe zijn 30 omvangrijke delen verschenen.

Ik ben dankbaar, dat ik het Internationaal Instituut voor de Statistiek van 1911 tot voor kort als secretaris-generaal heb mogen dienen en dat ik van 1906—1939 het C.B.S. heb mogen leiden. Daardoor ben ik in de gelegenheid geweest de waarheid van de uitspraak van Cicero te mogen ondervinden: Est in numero quiddam divinum!

's-Gravenhage.

H. W. METHORST.

¹⁾ Het aantal leden bedroeg op 4 Juni 1948: 184 uit 35 verschillende landen.

²⁾ Door de Nieuwe Volkenbond (U.N.O.) is het I.I.S. als adviserend lichaam erkend. Uit de aard der zaak zijn de adviezen niet bindend.

³⁾ De volgende zittingen hadden plaats: in 1925 te Rome, 1927 Cairo, 1929 Warschau, 1930 Tokio, 1931 Madrid, 1933 Mexico, 1934 Londen, 1936 Athene, 1938 Praag (slechts gedurende 2 dagen, daarna werd Praag door de Duitsers bezet) en 1947 te Washington. De zetel van het Instituut is tot dusver gebleven in Den Haag.

VOLDOET DE UTRECHTSE JAARBEURS?

Het is haast gewoonte geworden, ter gelegenheid van de opening van de voor- en najaarsbeurzen te Utrecht lof toe te zwaaien aan de stad Utrecht, aan de organisatoren van de K.N.J.U., aan de exposanten en aan die voortreffelijke karaktereigenschappen, welke wij, Nederlanders, zo gaarne in onszelf plegen te ontdekken. Gewoonten echter hebben de neiging, hun zin te verliezen, en het is daarom misschien niet ondienstig, eens na te gaan, of de Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs te Utrecht voldoet aan de eisen, welke Nederland daaraan heden mag stellen.

Wie, zoals ondergetekende, een groot aantal buitenlandse jaarbeurzen heeft bezocht, zal moeten erkennen, dat de K.N.J.U. tot de best georganiseerde beurzen ter wereld behoort. Het ware onredelijk, deze lof aan de organisatoren te onthouden. Niet de organisatie, maar de opzet van de huidige jaarbeurs te Utrecht verdient critiek.

Dat de stad Utrecht tijdens de eerste wereldoorlog werd uitgekozen voor het houden van de eerste Nederlandse jaarbeurs, kenmerkte de bedoeling der organisatoren. Immers, Utrecht was voor geheel Nederland centraal gelegen en stelde zodoende de afnemers uit alle provinciën in staat, kennis te komen nemen van wat de Nederlandse industrie en de groothandel konden leveren. Utrecht was en werd een soort super-streekbeurs ten voordele van het contact tussen Nederlandse leveranciers en kleinhandelaars. Als zodanig had en heeft deze jaarbeurs zijn nut.

Doch langzamerhand ontstond het verlangen, in navolging van grote beurzen als die te Leipzig, de Utrechtse jaarbeurs tot een internationale manifestatie te doen uitgroeien. Men begon buitenlandse deelnemers toe te laten en enige aandacht te schenken aan het trekken van buitenlandse bezoekers; men begon zichzelf internationale beurs te noemen en na de jongste oorlog stelde men zelfs exportdagen in. Men vergat bij dit alles, dat om een jaarbeurs internationaal te maken, andere maatregelen, ja zelfs voor Nederland een geheel andere opzet van de beurs noodzakelijk waren. Dit vereist enige toelichting.

Een jaarbeurs wordt niet uitsluitend internationaal, doordat er ook buitenlandse exposanten aan kunnen deelnemen. Een jaarbeurs wordt pas internationaal, zodra er ook een groot aantal buitenlandse bezoekers en kopers verschijnen. Dit laatste nu is in Utrecht niet het geval; het aantal bezoekende buitenlanders is klein en de waarde van deze beurs voor de Nederlandse export is dienovereenkomstig gering. Wat is hiervan de oorzaak?

Buitenlandse bezoekers en kopers plegen slechts tijd en geld voor een internationale jaarbeurs over te hebben, indien een dergelijke jaarbeurs een zo breed mogelijk assortiment van goederen en producten op overzichtelijke wijze aanbiedt. Dat brede assortiment hooft het vóór-oorlogse Leipzig in overvloedige mate, maar daarachter stond dan ook de nijverheid van het grootste industrieland van Europa: Duitsland. Met alle waardering voor de energieke Nederlandse industrie-in-opkomst moet worden geconstateerd, dat deze nog lang niet in staat is, een enigszins volledig assortiment van producten te bieden en daartoe ook wel voorlopig niet in staat zal zijn. Het is dus een illusie te menen, dat men de buitenlandse koper $2 \times$ per jaar tot een bezoek aan Utrecht zal kunnen bewegen, zolang men daar overwegend met Nederlandse producten uitkomt. *Om Utrecht tot de internationale jaarbeurs bij uitstek te maken*, en daarmee aan de Nederlandse handel en vooral de Nederlandse export de beste kans te bieden, moet de Utrechtse jaarbeurs pogen, het gehele West-Europese assortiment van exporteerbare producten te exposeren. Voor de buitenlandse importeur moet een éénmaal jaarlijks bezoek aan Utrecht het juiste middel worden om te weten, wat er in West-Europa aan de markt komt, en dit bezoek moet hem het bezoek aan andere landen en

beurzen besparen. Dit is te verwezenlijken, maar dan moet er op het Utrechtse Vredenburg het een en ander veranderen.

In de eerste plaats moet het jaarbeursbestuur breken met de gewoonte, twee beurzen per jaar te houden, welke gedeeltelijk elkander aanvullen. Immers, hierdoor loopt de buitenlandse bezoeker de kans, juist niet de producten te vinden, waarin hij belang stelt, terwijl een tweemaal jaarlijks bezoek wel wat veel van de buitenlander vergt. Eén werkelijk internationale jaarbeurs per jaar moet voldoende zijn. Een tweede beurs in hetzelfde jaar is schadelijk, daar het buitenlandse bezoek daardoor per manifestatie verminderd wordt en de exporteur-exposant minder kans op afzet krijgt. Laat dus één der beide beurzen de internationale beurs worden, geheel toegesneden op de buitenlandse bezoekers en kopers, en laat de resterende beurs een nationale beurs worden, toegesneden op de binnenlandse markt. In deze ontwikkeling ligt o.i. de oplossing van het gehele jaarbeursprobleem.

Aan de internationale jaarbeurs te Utrecht zullen alleen die Nederlandse bedrijven kunnen deelnemen, welke exportabele producten aanbieden, dat is, naar de door de jaarbeurs zelf opgemaakte statistieken, minder dan de helft der huidige exposanten. De opengevallen ruimte zal dan aan buitenlandsé deelnemers kunnen worden toegewezen. Hierdoor zal het aangeboden assortiment in aanzienlijke mate gevarieerder worden. Aan de reclame voor buitenlands bezoek aan deze internationale beurs zal de grootste aandacht moeten worden gegeven. Het is er immers om begonnen buitenlandse bezoekers en kopers te trekken. Komen deze, dan hebben de Nederlandse exporteurs-exposanten de beste kansen op vergroting van hun afzet. Het Nederlandse bedrijfsleven zal dan echter van zijn kant moeten zorgen, dat geen Nederlandse exportbranche van enig belang te Utrecht ontbreekt. Het hoofdaccent zal op deze exportbeurs minder moeten liggen bij snuisterijen, galanterieën, e.d., maar de beste Nederlandse exportartikelen zullen dan ook, in tegenstelling met heden, niet langer afwezig mogen blijven.

Aan de buitenlandse bezoekers zullen verder allerlei faciliteiten moeten worden geboden, zoals reducties op reiskosten per Nederlandse vervoermiddelen en dergelijke. Een en ander maakt het niet onredelijk, dat aan de Overheid ten behoeve van deze voor de Nederlandse export zo belangrijke manifestatie een subsidie wordt gevraagd.

Uiteraard zou de exportbeurs ook voor Nederlandse bezoekers en kopers geopend moeten zijn. De meeste exporteurs immers, alsook de buitenlandse deelnemers, hebben tevens belang bij de afzet in Nederland. Wanneer hen de kans wordt geboden, ook de Nederlandse markt te bewerken, zal het merendeel van hen aan de nationale beurs niet behoefte deel te nemen, hetgeen met het oog op het bestaande gebrek aan plaatsruimte gunstig mag worden genoemd.

Wie tenslotte aan deze exportbeurs mogen deelnemen, zal door een commissie uit Overheid en bedrijfsleven beslist moeten worden. Aan de leveringscapaciteit zullen bepaalde minimum eisen moeten worden gesteld, alsook aan de reputatie van de deelnemer. Het standpersoneel zal tenminste één der moderne talen moeten spreken. Aan de inrichting der stands zal zorg moeten worden besteed. Nederland zal hier behoorlijk voor de dag moeten treden.

Naast deze internationale Utrechtse jaarbeurs zou er dan jaarlijks nog een „nationale” jaarbeurs kunnen worden gehouden. Deze beurs, waaraan uiteraard ook buitenlandse inzenders kunnen deelnemen, zou op de afzet in Nederland moeten worden toegespitst. Het is uiteraard overbodig, hiervoor buitenlandse bezoekers te interesseren, zodat de gehele propaganda hiervoor in het buitenland kan vervallen. Wil men deze beurs op den duur het karakter van een Benelux-beurs geven, dan ware dat te overwegen, desgewenst af te wisselen met de Brusselse jaarbeurs.

De „nationale” beurs echter komt er rond voor uit, geen exportbelangen te dienen. Zij vervult uitsluitend een taak met het oog op de voorziening van de Nederlandse markt.

Ik geloof, dat de K.N.J.U. aan Nederland en het Nederlandse bedrijfsleven een grote dienst zou bewijzen, indien zij tot een dergelijke verandering in opzet zou overgaan. Ongetwijfeld haalt de K.N.J.U. zich met deze wijziging tal van problemen op de hals. Heden is het geen kunst, de standruimte te verhuren. Aspirant-deelnemers staan in queue te wachten tot een plaats openvalt. Bij het gewijzigde systeem echter zal de exportbeurs misschien in den beginne moeilijk te vullen zijn, terwijl de aandrang naar de binnenlandse beurs nog toeneemt. Doch de K.N.J.U. zal, als zij deze moeite doet, met recht kunnen claimen, hetgeen zij heden ten onrechte praetendeert: dat zij met het oog op de Nederlandse uitvoer een nationaal belang van de eerste orde is.

Het is niet gemakkelijk, na een traditie van 50 geslaagde beurzen en de haast unanieme lof van het koor der ondeskundigen het roer om te gooien en in een richting, waarin nog geen der internationale beurzen durfde pionieren. Wanneer Utrecht met haar voorshands onvoldoende expositieruimte in ernst de aspiratie blijft koesteren, als internationale beurs bij uitstek Leipzig op te volgen en de andere internationale beurzen achter zich te laten, dan moge het de zekerheid overwegen, dat de huidige route, mede in verband met het gebrek aan expositieruimte, niet naar dit ideaal kan leiden. Wie eerste wil worden, moet het beter doen. Moge het bestuur van de K.N.J.U. daartoe het inzicht en de durf blijken te bezitten.

*s-Gravenhage.

Mr G. A. M. VOGELAAR.

DE JONGSTE ONTWIKKELING IN DE EXPORT VAN ONZE KATOENEN MANUFACTUREN (II).

De opbrengsten van de manufacturenexport.

Wij wezen reeds op het riskante ondernemen op het ogenblik conclusies te trekken uit de statistiekcijfers der na-oorlogse exporten ¹⁾. Tot voor kort waren deze, althans wat betreft de uitvoer van katoenen manufacturen, nog al te zeer door overheidsreglementeringen beïnvloed.

Direct na de bevrijding immers werden door het Rijksbureau voor Textiel te Arnhem richtlijnen gegeven met betrekking tot de afzet van de in de katoensector geproduceerde manufacturen. Onder dit regiem moest de industrie in het prille begin terecht dienstbaar gemaakt worden aan de leniging van de schrijnende nood in het binnenland. Direct daarop, nl. reeds eind 1945/begin 1946, werden echter de eerste exporten toegestaan, zij het dat vooreerst uitsluitend Batavia als bestemmingshaven werd geaccepteerd.

Met de overige uitvoeren vlotte het minder snel. Niet dat dit veroorzaakt werd door een gebrek aan activiteit van handel en industrie of door een te gering concurrentievermogen van Brabant en Twente. Integendeel, de schaarste op de internationale textielmarkt was zo groot, dat slechts een zeer geleidelijk opheffen van het de industrie aanvankelijk opgelegde exportverbod de voorziening in de behoeften van Nederland en de Overzeese gebiedsdelen enigszins kon beschermen.

Eerst toen hier te lande het minimumniveau van 85 punten per hoofd van de bevolking was bereikt en tegelijkertijd in de Indische leveringen aan Nigieo/Nirio en A.I.O./Venni schot begon te komen, werd de export op 27 December 1947 geheel vrijgegeven ²⁾.

Al moeten de exportcijfers van katoenen manufacturen in 1946 en 1947 (resp. 15 pCt en 48 pCt van de in 1938 uitgevoerde tonnen bedragende) dus wel met grote re-

serve worden beschouwd, toch kunnen zij ons reeds iets leren omtrent de grotere spreiding van de verschepingen over de internationale afzetgebieden. Het beste komt dit tot uiting, als de uitvoercijfers per continent worden bijeengevoegd.

Het aandeel van de verschillende continenten in de Nederlandse exporten van ongebleekte-, gebleekte-, geverfde-, bedrukte- en bontgeweven katoenen manufacturen, alsmede tafelen- en servetgoed en katoenen dekens (tonnen netto):

	1937	1938	1946	1947
Azië	76 pCt	83 pCt	53 pCt	47 pCt
Afrika	11 pCt	2 pCt	27 pCt	23 pCt
Europa	8 pCt	11 pCt	15 pCt	21 pCt
Amerika	4 pCt	3 pCt	4 pCt	5 pCt
Australië	1 pCt	1 pCt	1 pCt	4 pCt

De beweegredenen, die tot dit intensief bewerken van de vele nieuwe markten hebben geleid, zijn voor een groot deel op de situatie uit de jaren 1936/1939 terug te voeren; terwijl deze op haar beurt weer historisch kan worden verklaard. In de eerste eeuw van haar bestaan heeft de Nederlandse katoenindustrie het karakter van een op de grote Aziatische afzetgebieden georiënteerde exportnijverheid weliswaar meer en meer verloren door een geleidelijk accentverleggen op het binnenland, doch in de jaren 1936—1939 waren Twente en Brabant, wat de export betreft, toch nog zeker voor drie/vierde deel op Nederlands-Indië ingesteld ³⁾.

Voor een goed begrip moge dienen, dat dit percentage vóór de crisis der jaren dertig lager was; dank zij de contingertering in Indië kon het echter vooral na de devaluatie van de gulden weer worden opgevoerd. Dit ten voordele van Nederland doch tevens van Indië, dat zich zodoende op dit belangrijke terrein weer gesteund zag in de harde strijd tegen het wurgende economisch imperialisme van Japan.

Dat deze toestand gevaaren met zich kon brengen, werd algemeen erkend. De koloniale verhoudingen tussen Nederland en de Overzeese Gebiedsdelen bevonden zich reeds een drietal decennia in een overgangsstadium.

Nog waren bepaalde sentimentsoverwegingen van invloed, doch reeds gingen in Indië stemmen op, die het gedwongen terugvallen op een leverancier uit de Europese sfeer becritiseerden. Economisch achtte men het partieel prijsgeven van de voordelen van het Pacific prijspeil niet altijd verantwoord.

Aan de andere kant voelde Twente sterk, hoe gevaarlijk zich de situatie in dit overgangsstadium dreigde te ontwikkelen. Hoewel men in Nederland bijzonder dankbaar was voor de grote steun, die Batavia met de contingertering bood, beseften de katoenfabrikanten toch, dat de plicht tot levering aan Indië hun wel eens de gelegenheid ontnam door afzetspreiding hun risico's te verminderen. Althans kwamen zij er nauwelijks toe onder de toenmalige uiterst moeilijke marktverhoudingen pogingen in die richting te ondernemen.

Na de capitulaties van Duitsland en Japan werd dit alles anders; voor Twente en Brabant was er dus alle reden zich eens ernstig te bezinnen omtrent de richting, welke voor de afzet van hun weefsels zou moeten worden gezocht ⁴⁾. Het was daarbij een gelukkige omstandigheid,

¹⁾ Zoals Gelderman reeds aantoonde bestonden in 1947 voor katoenen weefsels de volgende exportbelemmeringen:

26 Jan.—17 Mei: export toegestaan van 1.177 ton weefsels (7½ pCt van het basisgarenverbruik der industrie).

17 Mei—6 Sept.: 1.570 ton (10 pCt basisgarenverbruik).

6 Sept.—27 Dec.: 4.710 ton (30 pCt basisgarenverbruik).

²⁾ Het aandeel van de uitvoer naar Nederlands-Indië uitgedrukt in pCt van de totale Nederlandse uitvoer van katoenen manufacturen bedroeg in 1935—1939 gemiddeld 70 pCt (gewicht).

³⁾ In Engeland werd de katoenindustrie met hetzelfde probleem geconfronteerd. De export van katoenen manufacturen bedroeg daar nl. in

1933 — 2.031 mln square yards (100)

1939 — 1.393 mln square yards (69)

waarvan naar de Dominions en Quota Colonies verzonden werd:

1933 — 555 mln square yards (100)

1939 — 593 mln square yards (107).

Ook hier even voor de oorlog dezelfde eenzijdige oriëntering op gebieden, waar men een speciale preferentie genoot (Cotton Working Party Report, London 1946).

⁴⁾ Zie ons eerste artikel in „E.-S.B.” van 8 September jl., blz. 710.

dat de opvattingen van de industrie op dit punt vrijwel parallel liepen met de gedragslijn der Regering, bepaalde tempoverschillen in het opheffen der beperkingen buiten beschouwing gelaten.

Ten opzichte van de binnenlandse markt viel de eis van de Rijksbureau's om in den beginne vooral dit afzetgebied te bewerken geheel samen met het inniger contact, dat zich tijdens de bezettingsjaren tusschen de industrie en de Nederlandse afnemers gevormd had. Hét is dus logisch, dat alle mogelijkheden, die de puntenplafonds bieden, uitgebuit worden om dit contact voor de naaste toekomst te verstevigen en t.z.t. tenminste het vooroorlogse peil der behoeftebevrediging door eigen industrie (90 pCt) weer te bereiken.

Hoe dit cijfer echter straks in een distributieloos tijdperk zal komen te liggen, is nu nog niet vast te stellen. Afgezien van de afwijkingen, die een gevolg zullen zijn van een consequent doorvoeren van de Benelux-gedachte, zullen ook de productiedeviaties, die momenteel allerwege kenbaar worden, zich eerst moeten uitkristalliseren, alvorens kan worden geconstateerd, dat de Nederlandse industrie, ondanks haar grotere veelzijdigheid, nog weinig van haar productievermogen heeft ingeboet.

Met een enkel woord wezen wij er verder reeds op, hoe de Regering onmiddellijk na de beëindiging van de tweede wereldoorlog het bewerken van de Indische markt propageerde. Ook hiermede kan speciaal Twente instemmen. Tot aan de Duitse inval was Indië immers nog altijd de belangrijkste exportmarkt geweest. *Het kan o.i. dan ook nooit duidelijk genoeg worden onderstreept, hoe zeer de Nederlandse industrie dit historische afzetgebied in ere zal trachten te houden.*

De feiten zouden hiervan op bepaalde punten afwijken. De grootte der leveranties in 1946 en 1947 bleef immers nog steeds bij de vroegere achter en ook in de jaren 1948 en 1949 zullen deze nog wel niet direct het historische niveau bereiken. De grote moeilijkheden, waarmee de industrie in de rehabilitatieperiode te kampen had — en nog heeft — belemmeren n.l. tegen de verwachting in een snel hervatten van de oude leveringen.

Een aandachtig lezer zal na het beschouwen van de laatste tabel zich afvragen, hoe dit te rijmen is met het aansnijden van nieuwe afzetmogelijkheden. Als de Nederlandse fabrikanten uit zijn op het spreiden van risico's, goed, maar kan het tempo, waarin dit geschiedt, niet zó worden afgestemd, dat gelijktijdig de leveranties aan Indië sterk worden opgevoerd?

Zij, die zo oordelen, vergeten, dat het bewerken van een nieuwe markt altijd het offreren van redelijke hoeveelheden vereist. Het zgn. aanbieden van commerciële visitekaartjes kan niet symbolisch geschieden, anders levert dit goodwill kweken weinig of geen profijt op. Daar bovendien de productie voor export in de aanloopperiode nog zo mondjesmaat gehouden werd, is het mogelijk, dat een legende geboren dreigt te worden, dat Nederland voor Indonesië als textielafzetgebied geen interesse meer toonde. Niets is echter minder waar!

Een tweede complicatie deed zich voor, doordat de productie zich in 1946/47 overwegend tot de klasse der grove en middelzware weefsels beperkte, hetwelk regelrecht indruiste tegen het vooroorlogse principe, dat Nederland de fijne weefsels voor Indonesië zou maken, aan Japan het terrein der grovere, goedkope manufacturen overlatend. Het gebrek aan fijne garens, dat de oorzaak was van deze deviatie, is vnl. terug te voeren op het uitblijven van de importen uit Lancashire en op de neiging van de Nederlandse spinnerijen de productie-aanloop te vergemakkelijken door hēt spinnen van grovere garens. Laten wij vooral niet vergeten, dat in de beginperiode de quantiteit vóór de qualiteit moest gaan.

Het was deze omstandigheid, die met een te gebrekkig contact tussen inkooporganisaties en industrie o.i. verantwoordelijk was voor de typische figuur, dat Brabant

en Twente medio 1948 voor het eerst weer de Japanse mededinging ondervonden, toen een deel van hun offerten aan Batavia beantwoord werd met de mededeling, dat de behoeften in de eenvoudige weefsels reeds „elders” gedekt waren. Ook hier dus stof te over voor argwaan bij de andere partij, waaraan de met veel ophef aangekondigde aankopen van de Nederlands-Indische Regering in Tokio geen goed deden.

Het komt ons echter voor, dat een nuchtere beschouwing dit voorval weer tot de juiste proporties terugbrengt. Het is een algemeen erkend feit, dat de bevolking van de Indische archipel steeds gebaat zal zijn met de goedkope Japanse leveranties. Dank zij de grote activiteit van de kundige inkoper der Nederlands-Indische autoriteiten in Japan slaagde Batavia er dit jaar in uiterst voordelig te kopen. Op het ogenblik schat Nederlands-Indië deviezen te kunnen reserveren voor de aankoop van een 400 tot 450 miljoen yards katoenen manufacturen. Wel-aan, als Twente hiervan een redelijk aandeel voor zijn rekening kan nemen, liefst in de categorie der fijnere weefsels, zal de bulk toch in de Amerikaanse werkplaats in het Verre Oosten moeten worden vervaardigd. Voor argwaan van een der partijen behoeft geen aanleiding te bestaan, mits men zich in Indië en Nederland op de realiteit baseert; m.a.w. mits men in Twente geen overdeden betekenis hecht aan het slagen van de pogingen goodwill te kweken⁵⁾ of aan het bouwen op sentimentsoverwegingen overzee, en mits aan de andere zijde volledig begrip heerst voor de zeer grote moeilijkheden van het Nederlandse bedrijfsleven na de oorlog en over de noodzaak van heroriëntering op vreemde markten.

Wat dit laatste betreft divergeerden de opvattingen van de katoenfabrikanten met die van de Nederlandse Regering, meer wat betreft het tempo der vrijlating van de uitvoer als wel aangaande het wezen der risicospreiding. Wel toonde de tabel der exporten, dat men er in geslaagd is de Nederlandse manufacturen met succes op nieuwe markten te introduceren, doch men had met deze introductie meer eer kunnen inleggen, indien de quantiteiten groter en de variaties in artikelen ruimer waren geweest. Bovendien verkeerde de internationale textielmarkt direct na de oorlog in het stadium der „sellers' markets” en werd het exploreren van nieuwe afzetgebieden (zelfs met relatief grove weefsels) zeer vergemakkelijkt door het wegblijven van enkele oude concurrenten als Engeland en Japan en door het nonchalant ageren van sommige nieuwkomers als Brazilië, Mexico en de Verenigde Staten. Dat de strijd om het behoud van het inmiddels verworven resultaat straks, bij de terugkeer van de klant als Koning, de grootste krachtsinspanning zal eisen, is evenwel alle insiders volkomen duidelijk.

Er zit aan het verdelen van de afzetrisico's voor ons land nog een andere kant. Het scheidt n.l. de mogelijkheden ons door middel van de manufacturenexport een meer gevarieerd deviezenpakket te verwerven. Bezien wij echter de uitvoer uit deze gezichtshoek, dan moeten wij tevens de manufactureninvoer in aanmerking nemen. Slechts de saldi laten een objectief oordelen toe.

Wij zijn er ons van bewust, dat tal van incidentele importen, vooral in de jaren 1946/47, het exportbeeld hebben vertroebeld. In het kader van het bilateraal handelsverkeer en op basis van compensatietransacties vonden n.l. af en toe abnormale invoeren tegen exorbitante prijzen plaats; zomin als de rehabilitatie-aankopen in de U.S.A. zullen dergelijke importen onder normale omstandigheden worden gecontinueerd. Bovendien was

⁵⁾ In Batavia mag men zich overigens wel eens realiseren, dat de Manex-goederen, d.w.z. de massa der gebleekte en geverfde manufacturen, die door de in de Manufacturen Exportcentrale verenigde fabrieken werden geleverd, steeds werden geëxporteerd op een prijsniveau, dat constant behoorlijk onder het wereldpeil van katoenen manufacturen lag. Nederland heeft nooit willen profiteren van de nood, waarin Indië vooral in 1946 en 1947 verkeerde. Bovendien bleef het Nederlandse prijspeil ondanks de laatste pieken in de katoennoteringen constant.

Uitvoersaldi ongebleekte-, gebleekte-, geveerde-, bedrukte- en bontgeweven katoenen manufacturen, alsmede tafel- en servetgoed en katoenen dekens (f1.000).

	1937		1938		1946		1947	
Azië	34.472	89 pCt	30.053	90 pCt	9.923	48 pCt	32.135	55 pCt
Afrika	5.979	16 pCt	2.348	7 pCt	8.299	40 pCt	19.249	33 pCt
Europa:								
West-Europa:								
Engeland	— 3.044	— 8 pCt	— 114	—	— 1.340	— 6 pCt	— 1.026	— 2 pCt
België	— 786	— 2 pCt	— 887	— 3 pCt	— 1.465	— 7 pCt	— 2.422	— 4 pCt
Zwitserland	—	—	—	—	415	2 pCt	130	—
Noord-Europa:								
Noorwegen	465	1 pCt	300	1 pCt	862	4 pCt	2.537	4 pCt
Zweden	—	—	—	—	1.320	6 pCt	5.191	9 pCt
Denemarken	—	—	—	—	705	3 pCt	1.641	3 pCt
Rest van Europa:	— 933	— 2 pCt	— 880	— 3 pCt	— 58	—	— 2.316	— 4 pCt
Amerika	1.576	4 pCt	980	3 pCt	1.810	8 pCt	3.139	5 pCt
Australië	—	—	—	—	—	—	3.639	6 pCt
	37.729		32.028		16.851		57.671	
	(19.801 ton)		(18.658 ton)		(2.162 ton)		(4.877 ton)	

de productie in 1946 en 1947 nog zeer gering, hetgeen door de vermelding van de gewichtssaldi wordt gedemonstreerd.

Toch blijkt uit deze cijfers weer de grotere spreiding der exporten, zij het dat deze nauwelijks op de dollar-area gericht zijn. Veel verbetering in deze situatie is trouwens niet te verwachten, vooral nu het gunstige exportcijfer naar Argentinië door de grote moeilijkheden, die daar sedert 1947 gerezen zijn, dit jaar practisch weg zal vallen ⁶⁾.

Van een toenemen van de export naar Noord-Amerika moeten wij ons niet te veel voorstellen. Daar bestaat immers meer behoefte aan grondstoffen uit de overzeese gebiedsdelen dan aan producten uit Twente en Brabant.

Nog duidelijker zou dit dollarprobleem tot uiting komen, als wij in staat waren geweest een zeer globale vergelijking te treffen tussen de geraamde behoeften aan deviezen voor de aankoop van grondstoffen en machines en de behaalde opbrengsten bij de uitvoer der eindproducten. De cijfers, die ons ter beschikking staan, laten dit echter niet toe. Bij de post aankoop van machines en onderdelen zouden de ramingen voor herstel van oorlogsschade tot abnormaliteiten leiden. De garenimport uit Engeland bedroeg verder in de laatste jaren slechts een fractie van het historische cijfer. Tenslotte betoogden wij zo juist reeds, hoe weinig geschikt de weefselexportcijfers over 1946/47 voor het opstellen van een valuta-balans voor de Nederlandse katoenindustrie zijn.

Wel kan in het algemeen worden gezegd, dat de katoenindustrie tegenover de dollarbehoefte voor de grondstoffeninvoering eng bezien hoofdzakelijk opbrengsten in Ponden en Nederlands-Indische guldens kan stellen. Voorzover machines, katoen en garens in het Sterlingblok gekocht worden, zijn de daarvoor benodigde valuta's wel door revenuen uit katoenexporten te dekken. Bij het bestellen van installaties in Zwitserland en machines of garens in België doen zich echter vrijwel dezelfde moeilijkheden voor als bij de dollarpositie geschetst.

Voegen wij hier de inkomsten van een verscheidenheid van andere, soms zeer aantrekkelijke valuta's (als de Zweedse) bij, dan behoeft het geen betoog, dat alleen een spoedig herstel van het multilateraal economisch verkeer — wij denken bijv. aan het continueren van de oude driehoeksverhouding Nederland—Indië—Amerika — de oplossing van het probleem kan brengen. Het gehele vraagstuk van de sluitende valutabalans dienen wij bovendien opgenomen te zien in de totaliteit van het gehele economische verkeer van Nederland met al zijn handelspartners.

Hoe bescheiden de waarde is, die wij aan de analyse van enkele onderdelen der deviezenbalans hechten, toch treft het, hoe zich thans reeds verschuivingen in de productie- en afzetmethoden kenbaar maken, om de zo

⁶⁾ De export is helaas niet alleen afhankelijk van het concurrerend zijn op prijs en kwaliteitsgebied. Maar al te sterk zijn daarnaast de hinderpalen der internationale handelspolitiek te overwinnen, als daar zijn preferentiële rechten, quotaregelingen en Erziehungszölle.

gewenste risicospreiding te bereiken. Hieraan is ons slot-artikel gewijd.

Amelo.

Dr W. T. KROESE.

INGEZONDEN STUK.

CENTRALISATIE OF DECENTRALISATIE IN HET LUCHTVERKEER.

De heer F. Ledeboer te 's-Gravenhage schrijft ons: In „E.-S.B.” van 16 Juni jl. verscheen van de hand van de heer J. Kreiken een artikel onder bovenstaande titel, waarin deze andermaal de aandacht vestigde op het voor ons land zo uitermate belangrijke probleem van centralisatie of decentralisatie in de luchtvaart. Waar schrijver in dit artikel dit probleem voornamelijk van theoretisch standpunt uit benaderde en deze theoretische beschouwingen niet overal in voldoende mate aan de practijk toetste, lijkt het zeer gewenst, in het hieronder volgende dit alsnog te doen, daar slechts een zeer nauwe samenwerking tussen theorie en practijk ons tot de juiste oplossing van dit buitengewoon moeilijke vraagstuk kan brengen.

Het is voor insiders in de luchtvaart een vaststaand feit, dat Nederland ongunstig ligt voor het intercontinentale en continentale luchtverkeer. Zeer terecht merkt de schrijver op, dat er een uitschakelingstendens optreedt en hij zegt: „naast deze grote knooppunten zien wij de laatste tijd steeds meer luchtlijnen ontstaan, die deze verkeerscentra links of beter gezegd: onder zich laten liggen en *direct* zonder tussenlanding naar het doel vliegen”.

Dit wordt mogelijk gemaakt door technische verbeteringen en daar de kosten per vlieguur buitengewoon hoog zijn, welke kosten door het in gebruik nemen van grotere en snellere machines nog zullen stijgen, zal de luchtvaart de kortste (de groot-cirkel-) route vliegen, mits geografische of politieke barrières dit niet verhinderen. Men laat Nederland dan niet *onder* zich, maar *naast* zich liggen. Dit houdt dus in, dat er een uitschakelingstendens optreedt, dat wil dus zeggen, dat het transitoverkeer aan het luchtverkeer van een bepaald land ontvalt en dat de luchtvaart van dit land zuiver en alleen wordt gebaseerd op de potentiële vraag naar vervoer van en naar dit land.

Bij het gebruik van 2 luchthavens zal nu de transitoreiziger nog minder aansluitingsmogelijkheden krijgen en derhalve zal zijn voorkeur voor directe verbindingen nog meer toenemen. Alleen door grotere veiligheid, service, aansluitingen enz. zal men deze transitoreiziger kunnen behouden. Dit transitoverkeer is voor ons land nog steeds zeer belangrijk. Het gaat er in de eerste plaats niet om, of de continentale luchtreiziger een intercontinentale aansluiting krijgt, maar of de intercontinentale reiziger een goede continentale aansluiting krijgt. De intercontinentale lijnen zijn immers de „money makers” van de luchtvaart, zoals de heer Kreiken terecht opmerkt. Nog altijd telt de K.L.M. onder de intercontinentale reizigers ruim 40 pCt transitoreizigers op haar eigen lijnen (hieronder zijn dus

niet begrepen die reizigers, welke met een andere maatschappij verder vliegen). Daarom heeft het voorbeeld van de heer Kreiken (aangehaald uit de „Vliegwereld” over het onderzoek van de heer Björkman) weinig waarde, daar men hieruit niet kan afleiden, of deze grotere toeneming van het aantal continentale reizigers ook werkelijk grotere inkomsten zou kunnen opleveren dan de kleinere toeneming der intercontinentale reizigers. Alleen de grootte der absolute cijfers, welke in het betreffende staatje door indices zijn weergegeven, zou hieromtrent uitsluitend kunnen geven. Slechts op deze wijze kan men de verhouding der inkomsten van intercontinentale en continentale reizigers berekenen.

Ook de voorbeelden van decentralisatie, welke de heer Kreiken geeft, leiden in dit artikel tot verkeerde gevolgtrekkingen.

Wat de 3 vliegvelden in Zwitserland betreft liggen de zaken anders dan in Nederland. De afstanden hemelsbreed tussen Genève en Zürich (stad tot stad), tussen Bazel en Zürich en tussen Genève en Bazel bedragen respectievelijk 220 km, 75 km en 180 km. De afstand bij grondvervoer is gezien de geografische omstandigheden (bergland) veel langer. De afstand Rotterdam—Burgerveen via de nieuwe rijksverkeersweg (zijnde 45 km) valt hierbij wel zeer in het niet, temeer nog wanneer men bedenkt, dat de reissnelheid in dit geaccidenteerde terrein in het algemeen aanmerkelijk lager is dan de snelheden over dergelijke afstanden in ons land. Om dezelfde redenen zijn ook de genoemde voorbeelden van de plaatsen in Frankrijk niet geheel juist.

Wat de TWA betreft: over de lijn New York—Parijs—Genève—Midden Oosten willen wij slechts opmerken, dat alleen het vliegveld van Genève geschikt was voor 4-motorig materieel, waarmede nu eenmaal het oceaantraject dient te worden gevlogen. Nu het nieuwe vliegveld „Zentralflughafen Kloten” bij Zürich gereed is, gaan er reeds TWA-stemmen op om Zürich aan te doen in plaats van Genève, terwijl ook enige andere maatschappijen plannen in deze richting koesteren, daar Zürich het economische centrum is.

Naast de bovengenoemde technische redenen voor het aanvliegen van Genève, heeft Genève momenteel ook nog het voordeel, dat men in verband met de politieke situatie (het ijzeren scherm) genoodzaakt is de lijnen naar het Midden Oosten over Rome te leiden, waarbij Genève uiteraard als tussenstation gunstiger is gelegen dan Zürich.

In dit verband is de inhoud van een artikel in het Zwitserse blad „Bund” dd. 21 Juni 1948 interessant; daarin staat in het kort het volgende:

Voor de oorlog waren verscheidene kringen in Zwitserland de mening toegedaan, dat het voor de hoofdstad Bern, als zijnde een belangrijk diplomatiek centrum, noodzakelijk was om over een eigen internationale luchthaven te beschikken. Er gingen toen echter reeds stemmen op, o.a. uit de kringen der verkeersdeskundigen, die waarschuwden tegen te omvangrijke luchthavenplannen. En onlangs heeft de „Berner Stadtrat” onder grote bijval vastgesteld, dat Bern zich, gezien de bouwkosten van de luchthaven Kloten en de deficits, die nog gedekt moeten worden, gelukkig kan prijzen dat het indertijd bij de behandeling van het wetsontwerp over de ligging van de luchthaven niet in aanmerking is gekomen.

Hieruit blijkt dus, dat zelfs de ene grote centrale luchthaven niet rendabel is en dat uitbreiding van de secundaire luchthavens de exploitatielasten enkel nog maar zwaarder zou hebben gemaakt.

Wat decentralisatie verder voor de commerciële mogelijkheden van de *luchtlijnen* betekent, blijkt zeer duidelijk uit de verwachte exploitatieresultaten van de lijn Bern—Londen.

In het te verwachten exploitatietekort van Zw.frs. 180.000 voor deze ene lijn zouden de belanghebbenden, te weten de Bond, het Kanton en de gemeente, voor

Zw.frs. 135.000 bijdragen. De gevolgtrekking hieruit is dus, dat slechts voor deze ene lijn de Zwitserse belastingbetalers gezamenlijk een bedrag van Zw. frs. 135.000 bijeen moeten brengen om een totaal aantal van ruim 470 passagiers de (hemelsbreed) 91 km lange reis van Bern naar Zürich te besparen. Ook hieruit blijkt dus, dat decentralisatie ten laste van de belastingbetaler komt, enerzijds door de hierboven genoemde exploitatietekorten op de luchtlijn, anderzijds doordat ook de luchthavenkosten (naar verhouding) zwaarder gaan drukken en dus een extra last vormen voor de belastingbetaler.

De „Swissair”, die deze lijn van Bern uit zou moeten onderhouden, diende maar het restant aan te vullen, wat o.i. niet reëel is zolang er geen vervoersplicht bestaat. Men dient als luchtvaartmaatschappij in eerste instantie te waken voor een gezonde rentabiliteit.

Eén van de moeilijkste kwesties in de luchtvaart is die der luchtvaartpolitiek. Deze is gebaseerd op de zgn. 5 vrijheden, vastgesteld op de conferentie van Bermuda. Deze 5 vrijheden zijn:

1. Het recht om over het grondgebied van een ander land te vliegen zonder tussenlandingen;
2. Het recht om te landen voor andere dan verkeersdoeleinden;
3. Het recht om passagiers, post en goederen af te zetten, aan boord genomen binnen het grondgebied van de Staat, welks nationaliteit het luchtvaartuig bezit;
4. Het recht om passagiers, post en goederen aan boord te nemen, bestemd voor het grondgebied van de Staat, welks nationaliteit het luchtvaartuig bezit;
5. Het recht om passagiers, post en goederen aan boord te nemen, bestemd voor het grondgebied van een willekeurige andere Staat, en het recht om passagiers, post en goederen, afkomstig van het grondgebied van een zodanige Staat, af te zetten.

De meeste landen trachten de activiteit van vreemde luchtvaartmaatschappijen te besnoeien door aan deze 5 vrijheden beperkende bepalingen van zeer uiteenlopende aard te verbinden of zelfs door één of meer dezer vrijheden (vooral de 5e) niet toe te staan. Als luchtvaartmaatschappij is men dan verplicht vrijwel steeds via eigen grondgebied een verbinding tot stand te brengen. Indien bijv. de K.L.M. het recht zou krijgen een verbinding Parijs—Londen tot stand te brengen, zou zij ook de Nederlandse luchthavens *niet* aandoen (tenzij voor revisiewerkzaamheden). Het voorbeeld van het Centraal Station gaat daarom o.i. niet op, omdat men met deze luchtvaartpolitieke factoren rekening moet houden. Dat niet *alle* tramlijnen via een Centraal Station lopen; vindt zijn oorzak in het feit, dat er punten in de stad zijn, waarheen een zodanige vraag, naar vervoer is, dat men niet via het Centraal Station behoeft te gaan. De luchtvaartpolitiek verhindert een soortgelijke opzet voor het luchtverkeer.

Uit het bovenstaande moge blijken, dat de luchtvaart, welke rekening heeft te houden met een uitermate gecompliceerde wereldconstellatie, bezwaarlijk kan worden afgestemd op locale belangen van een aantal luchtreizigers uit één der in de nabijheid gelegen grote steden.

Teneinde de plaats van Nederland in het wereldluchtverkeer te handhaven en uit te bouwen, is het derhalve noodzaak om het algemeen Nederlandse belang te doen prevaleren boven locale belangen.

De betekenis der frequentie wordt door de schrijver ook in een enigszins onjuist licht gesteld. Uit het *zeer simplistische* voorbeeld — zoals de schrijver dit zelf noemt — trekt hij de stringente conclusie, dat naarmate het luchtverkeer toeneemt, het eventuele frequentievoordeel van de centrale luchthaven *snel vermindert en spoedig zelfs omslaat in een nadeel*. Wanneer men evenwel zijn voorbeeld nader beziet, valt het onmiddellijk op, dat de kwalificatie „spoedig” wel zeer problematisch is, daar de grens van verkeersdichtheid, waarbij het voordeel voor de Centrale Luchthaven omslaat in een nadeel, welke in het voorbeeld

van de schrijver zou liggen bij een frequentie van ongeveer éénmaal per drie kwartier voor de twee luchthavens tezamen, voor Nederland ook in de toekomst slechts zelden bereikt zal worden. Immers, een dergelijke frequentie betekent, dat een verbinding van Nederland uit naar één punt in het buitenland bij een operatietijd van 12 uur per dag resulteert in 16 vluchten. Nemen wij de capaciteit van de thans op dergelijke lijnen in gebruik zijnde vliegtuigtypes, welke ongeveer 22 zitplaatsen bedraagt (de nieuwe Convair-machine heeft 40 zitplaatsen!), dan betekent dit een vervoerscapaciteit van 128.500 passagiers per jaar in één richting. Wat dit voor grotere types betekent, laat zich gemakkelijk indenken.

Mede gezien de bovengenoemde uitschakelingstendens zal het terstond duidelijk zijn, dat dit niet „spoedig” zal plaats vinden en dan nog slechts in hoogst enkele gevallen als bijv. Nederland—Londen.

Wij zien dus uit het voorbeeld van de heer Kreiken, dat de centrale luchthaven in de meeste gevallen in het voordeel is, m.a.w. dat de tijdsbesparing, welke een locale luchthaven heet te bieden, meestal teniet wordt gedaan door de teruggang in de frequentie. Wij vragen ons dan ook af, of het voordeel, dat voor de resterende categorie reizigers is verbonden aan een locale luchthaven (tijdsbesparing van 7½ minuut in het voorbeeld) opweegt tegen de bouwkosten van f 26 miljoen, welke voor de aanleg van een dergelijk continentaal vliegveld nodig zijn. Wij laten de kosten, verbonden aan de aanleg van een intercontinentale luchthaven dan nog buiten beschouwing.

In de lijn van zijn betoog zou de heer Kreiken hiertegen kunnen aanvoeren, dat de frequentie haar grootste betekenis heeft op korte trajecten en dat bij langere afstanden door de toenemende betekenis van het gebruik der dienstregeling de gemiddelde wachttijd zal afnemen. Het is echter onjuist om hier de lengte van het traject als criterium te nemen. Maatstaf voor de betekenis der frequentie voor de reiziger is niet de trajectafstand, doch de *reisduur*, en deze nu is bij de luchtvaart voor de meeste Europese trajecten zo kort, dat het zeker niet juist is, de betekenis der frequentie te verkleinen.

Het argument, dat de geografische afstand, welke bij het gebruik van een centrale luchthaven moet worden overbrugd, over het algemeen groter is dan bij rechtstreekse lijnen het geval is, is zeker niet „in het algemeen” geldig. Immers, het geldt slechts voor die gevallen, waarbij de reis naar de centrale luchthaven moet worden gemaakt in een richting, welke tegengesteld is aan die waarin het einddoel van de reis gelegen is, bijv. Rotterdam—Parijs.

Uit het hierbovenstaande moge duidelijk blijken, dat een tweede luchthaven op dergelijke korte afstanden in het algemeen slechts nadelen heeft. Slechts voor enkele categorieën biedt een dergelijke luchthaven mogelijk enkele voordelen, welke echter dan nog zeer problematisch zijn. Wij dienen hierbij in ons toch zo verarmd Nederland te waken voor zware investeringen, welke alleen verantwoord zijn, indien de voordelen hiervan opwegen tegen de gemaakte kosten.

Naschrift.

Hoewel de uiteenzetting, welke Drs Ledebouer over de luchthaven van Genève geeft, juist is, moet ik aan enkele andere belangrijker punten van zijn beschouwing een korte opmerking toevoegen.

T.a.v. het transitoverkeer geeft hij toe, dat dit door de verbeterde techniek van het lange-afstand vliegt afneemt. Tegen deze ontwikkeling in wil hij d.m.v. een centraal knooppunt van hoogfrequente luchtlijnen dit transitoverkeer behouden. Waarom echter heeft de technische research zich van meet af aan gericht op het overbruggen van steeds grotere afstanden? Het antwoord luidt: Omdat iedere reiziger de voorkeur geeft aan rechtstreekse, ononderbroken verbindingen. Wanneer men deze tendens inderdaad erkent, dan zal men een kostbaar project als

een centrale luchthaven, welke tot doel heeft zich tegen deze onverbiddelijke ontwikkeling te verzetten, beschouwen als een wellicht weinig succesvol experiment.

De conclusie van Drs Ledebouer, dat het staatje van Björkman „weinig waarde” heeft omdat men er de inkomsten niet uit kan afleiden, lijkt mij onjuist. Immers, het ging bij deze kwestie niet om *inkomsten*, maar om de groei van het *aantal* continentale passagiers t.o.v. het *aantal* intercontinentale. Bij een beschouwing over de capaciteit van luchthavens kan men immers uitsluitend rekening houden met het aantal te verwerken passagiers; de geldelijke inkomsten ener luchtvaartmaatschappij staan hier volkomen naast. Uit het staatje bleek tevens, dat het continentale verkeer voor het grootste deel een geheel *eigen* ontwikkeling volgt, los van het intercontinentale, zoals ook het tramlijnen-net in een stad t.o.v. een centraal station.

Het niet toepassen van de 5e vrijheid doet aan deze ontwikkeling niets af. Immers, dit verhindert geenszins het totstandkomen van rechtstreekse luchtverbindingen, maar wél de vrije *exploitatie* ervan door buitenlandse maatschappijen. Drs Ledebouer schrijft zelf, dat — indien de 5e vrijheid zou worden geëerbiedigd — de K.L.M. bijv. een dienst Parijs—Londen v.v. zou openen, welke dienst niet via Nederland, dus niet via een centraal punt, gevlogen zou worden. Een volkomen juiste conclusie. Maar ook bij het *niet* toepassen van de 5e vrijheid blijft die rechtstreekse verbinding waarlijk wel bestaan, alleen met dit verschil, dat nu alleen de Air France en de B.E.A. deze lijn mogen exploiteren. Het niet toepassen der vijf vrijheden doet dus aan mijn conclusus van 16 Juni jl. niets af. Men moet het *luchthavenvraagstuk* uit een algemeen standpunt benaderen en niet uit dat van één luchtlijn-exploitant. Tegen deze regel wordt blijkbaar nog steeds gezondigd.

De uiteenzetting over Bern is zeer interessant. Wanneer men echter weet, dat Bern in 1946 112.000 inwoners telde, en dat de Luchthaven Rotterdam in een gebied ligt, waar in een straal van nauwelijks 20 km ruim 1.500.000 industrieel en commercieel werkzame Nederlanders wonen, begrijpt men, dat uit het voorbeeld van Bern bezwaarlijk conclusies voor Rotterdam kunnen worden getrokken.

T.a.v. de frequentie past Drs Ledebouer mijn „zeer simplistische en zuiver theoretische” voorbeeld *zonder meer* toe op het bijzonder ingewikkelde vraagstuk betreffende de West-Nederlandse luchthavens. Dat dit tot enigszins overdreven conclusies leidt, is begrijpelijk. De „nauwe samenwerking tussen theorie en praktijk”, waaraan mijn opponent zijn artikel wilde wijden, lijkt mij hier verre van juist toegepast.

Met de laatste conclusie van de schrijver, nl. dat wij dienen te waken voor investeringen, waarvan de opbrengsten niet opwegen tegen de kosten, kan ik mij volkomen verenigen. Dit was dan ook de reden waarom men uiteindelijk besloot het f 150 miljoen kostende project van Burgerveen niet uit te voeren.

Zeist.

J. KREIKEN.

INTERNATIONALE NOTITIES.

CREDIETCONTROLE IN DE VERENIGDE STATEN.

De Amerikaanse autoriteiten hebben kort geleden aangekondigd, dat zij zullen trachten de inflatie, welke gevolgen zich over een groot gebied uitstrekken, te bestrijden op de traditionele wijze, nl. d.m.v. credietcontrole. De nieuwe politiek werd ingeluid door verhoging van het herdisconteringspercentage van de Federal Reserve Banks van 1½ tot 1½ pCt, terwijl de rentevoet van nieuwe Treasury Certificates van 1½ tot 1½ pCt werd verhoogd. Eveneens wordt verwacht, dat de Federal Reserve autoriteiten zullen eisen, dat de Member Banks de kasreserve t.o.v. de deposito's zullen vergroten. Tenslotte heeft de

Federal Reserve Board de contrôle op consumentencrediet hervat door het aan dezelfde voorwaarden te onderwerpen als gedurende en kort na de oorlog.

Deze maatregelen laten echter, aldus „The Times Review of Industry” van 2 September jl., één van de fundamentele oorzaken van de inflatie ongemoeid. In bankierskringen in New York is men nl. van mening, dat het effect van de credietcontrole slechts beperkt zal zijn, zolang de Federal Reserve Banks voortgaan overheidsobligaties, à pari of boven pari te kopen en daarmee de banken gelegenheid geven hun reserves op een gemakkelijke wijze te vergroten. Zo hebben de Reserve Banks sedert de laatste week van Juni voor meer dan \$ 750 miljoen aan overheidsobligaties met een looptijd van meer dan vijf jaar, benevens voor een belangrijk bedrag aan korter lopend papier, gekocht.

Vele Amerikaanse bankiers hebben gewezen op de noodzakelijkheid deze politiek tot ondersteuning van overheidsobligaties te matigen of te beëindigen, doch vrijwel niemand verwacht, dat hierin wijziging zal worden gebracht met het oog op de politieke gevolgen, die uit omkering der inflatie voortvloeien. „The Times Review of Industry” meent echter, dat na de verkiezingen de strijd tegen de inflatie meer effectief zal worden gevoerd.

Ook „The Banker” kent in haar jongste nummer (September 1948) weinig betekenis toe aan de tot dusver in Amerika getroffen anti-inflationaire maatregelen, temeer niet, wanneer men let op de krachten, welke in tegenovergestelde richting werken. Het blad wijst in dit verband o.a. op de gestage uitbreiding van de hypothecaire credietverlening, de hausse in de huizenbouw, de steun aan de prijzen van agrarische producten. „The Banker” is dan ook van mening, dat de inflatie in de Verenigde Staten waarschijnlijk nog verder zal gaan.

HET ECONOMISCH HERSTEL VAN JAPAN.

Het vijfjarenplan, dat in Mei jl. door de Japanse Regering werd aangekondigd en dat beoogt de Japanse economie in 1952 te herstellen tot het peil van 1930—1934, gaat ervan uit, dat de bevolking in 1952 zal zijn toegenomen tot bijna 83 miljoen (in het begin van de dertiger jaren telde Japan een bevolking van ongeveer 65 miljoen). Gedurende dit tijdvak verloor Japan Formosa, Korea en Mandsjoerije, vanwaar het grote hoeveelheden voedsel en grondstoffen betrok. De taak van de Regering is nu de productie zodanig te vergroten, dat deze sterk toegenomen bevolking weer ongeveer het vooroorlogse welvaartspeil kan bereiken. Tegelijkertijd zal er ernstig naar moeten worden gestreefd de inflatie te beteugelen en het loon- en prijspeil te stabiliseren. Om het beoogde verzorgingsniveau van de Japanse bevolking (per dag 2.111 calorieën voedsel en 7,4 lb kleding per jaar) te verwezenlijken, zal het nationaal inkomen moeten worden verhoogd tot 121 pCt van het gemiddelde van de jaren 1930—'34 (zie „E.-S.B.” van 28 Juli 1948).

Het jongste nummer van „The Bankers' Magazine”, het vijfjarenplan van Japan commentariërend, wijst er op, dat het niet langer mogelijk is om suiker en rijst te importeren uit Formosa, steenkool uit China en sojabonen uit Korea op de vroegere imperiale voorwaarden — alles wat Japan, zelf tamelijk arm aan grondstoffen, uit het buitenland nodig heeft, zal moeten worden gekocht van verkopers, welke niet kunnen worden gedwongen. Er is kennelijk een „drive” nodig en blijkens de statistieken van het vijfjarenplan der Regering „it looks as if it is the Japanese workers who will be driven”, zegt het blad.

Getracht zal worden 25 pCt meer dan in 1938 te produceren. Daar men niet verwacht, dat deze toeneming zal kunnen worden bereikt t.a.v. landbouw en visserij, zal een nog grotere stijging van de productie moeten plaatsvinden in de mijnbouw en in de industriële sector. Katoen, wol en rayon zullen de belangrijkste exportproducten worden (ruwe zijde kan niet tegen nylon concurreren);

de export van machines en gereedschappen tracht men op te voeren tot het tienvoudige van die van voor de oorlog. Hiervoor is invoer van grote hoeveelheden industriële grondstoffen nodig (steenkool, ruwe katoen, wol, ijzererts, hout): men heeft berekend, dat deze invoer in het laatste planjaar \$ 1 mrd zal bedragen. Uit het feit, dat de productie-index voor fabrikaten nog slechts 30 pCt van het gemiddelde van 1931—'33 bedraagt, blijkt, dat er nog heel wat zal moeten worden gedaan alvorens de in het plan beoogde doeleinden zullen zijn verwezenlijkt. Trouwens ook de handelsbalans over 1947 vertoont een allesbehalve gunstig beeld: de import in 1947 bedroeg in totaal U.S. \$ 526 mln tegen de export slechts \$ 174 mln. De helft van de invoer bestond uit voedsel; de uitvoer werd voor de helft gevormd door katoenen stoffen.

Het is duidelijk, dat het succes van het plan zal afhangen van de verkrijging van buitenlandse credieten. Naar schatting zal \$ 1.630 mln nodig zijn, waarvan het grootste deel in de fiscale jaren 1948—'49 en 1949—'50. Men hoopt, dat de Verenigde Staten het gehele benodigde bedrag zullen verstrekken. Naar „The Times” van 24 Juli jl. reeds mededeelde, is het geallieerde hoofdkwartier in Japan van mening, dat een bedrag van \$ 1.570 mln voldoende is voor het economisch herstel van Japan. Dit heeft de Japanse Regering gesteund in haar vertrouwen, dat, indien het grotere bedrag niet zal kunnen worden verkregen, men zich in elk geval kan verlaten op het door het hoofdkwartier geraamde bedrag:

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Ook in de afgelopen week zette de ingetreden verruiming ter geldmarkt zich voort. Reeds gedurende een aantal dagen was callgeld zeer ruim aangeboden, zodat op 11 September de callgeldrente tot $\frac{3}{8}$ pCt werd verlaagd, zonder op dit niveau nog voldoende vraag te ontmoeten.

De marktdiscounto's vertoonden in overeenstemming met deze ontwikkeling een verdergaande daling, zodat Decemberpapier $1\frac{1}{8}$ pCt oeteerde, zesmaandspromessen tegen $1\frac{5}{16}$ pCt gevraagd waren, terwijl Juni- en Juli-papier $1\frac{3}{8}$ pCt noteerde.

De omzetten op de geldmarkt blijven nog steeds gering. Te verwonderen valt dit niet, omdat het overwegend grote deel der geldmarkttransacties door banken wordt verricht, welke veelal gelijkgerichte belangen hebben. Andere marktpartijen zijn er vrijwel niet meer, omdat de geldsaneringsmaatregelen voor niet-banken het verlengen van geblokkeerd schatkistpapier onmogelijk hebben gemaakt, terwijl zij hun vrije geldmiddelen meestal voor andere doeleinden, meer verband houdende met hun bedrijfsuitoefening, nodig hebben.

De aandelenmarkt was in de afgelopen week zwak gestemd, zodat hier en daar beperkte koersverliezen optraden. Het is niet onmogelijk, dat de toegenomen internationale spanningen, waaraan ook de recente koersdaling op de New Yorkse beurs wordt toegeschreven, hier van invloed zijn geweest. Overigens breekt ook in meer algemene kring het besef baan, dat de goede tijden voor het Nederlandse bedrijfsleven hun hoogtepunt wel eens zouden kunnen hebben overschreden. De binnenlandse afzet levert meer moeilijkheden op als gevolg van het verzadigen der inhaalvraag, terwijl op buitenlandse markten allerwege met versterkte concurrentie moet worden gerekend. De openingsrede van de directeur van de Jaarbeurs gaf van deze bezorgdheid op duidelijke wijze blijk.

	3 Spt. 1948	19 Sept. 1948
A.K.U.	164 $\frac{1}{2}$	161 $\frac{1}{2}$
v. Berkel's Patent	130 $\frac{3}{4}$	129 $\frac{1}{2}$
Lever Bros. Unilever C.v.A.	295	294
Philips G.b.v.A.	258	254

	3 Sept. 1948	19 Sept. 1948
Koninklijke Petroleum	356½	350½
H.A.L.	196	196
N.S.U.	187	183½
H.V.A.	272½	268 GL
Deli Mij. C.v.A.	163½	161½
Amsterdam Rubber	177½	—

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT IN AUGUSTUS 1948.

Geldmarkt.

De daggeldmarkt was gedurende de eerste week van de maand nog erg krap. In de volgende weken bracht de Rijksdienst voor de Maatschappelijke Zekerheid nochtans aanzienlijke bedragen op de markt, ingevolge het binnenkomen van de driemaandelijke stortingen door de werkgevers. Vooral in de parastatale sector, waar de spanning het felst werd gevoeld, trad verbetering in. De voorschotten van de Nationale Bank aan het Rentefonds daalden tussen 5 en 26 Augustus o.a. van 4,6 tot 2,4 mld fr. De initiële uitzetting van de biljettencirculatie werd aldus volledig tenietgedaan.

De portefeuille handelspapier op België van de circulatiebank nam toe met 1,5 mld, de voorschotten op overheidsfondsen daalden daarentegen met 610 mln. De verhoogde toevlucht van de banken tot de Nationale Bank, die reeds enkele maanden aanhoudt, blijkt het gevolg te zijn van de daling van de werkingsmiddelen bij de financiële instellingen en van de algemene credietpolitiek van de Overheid ¹⁾.

De driemaandelijke toestand van de banken. (in miljoenen fr.)

	30-3-'48	30-6-'48	Vershil
Actief.			
Thesauriemiddelen	10.871	8.844	-2.027
Credieten a. d. Overheid:			
herdiscont. overh.fondsen	11.033	9.883	-1.150
beleenbare	21.288	21.547	+ 259
andere	3.823	3.798	- 25
	36.144	35.228	- 916
Credieten aan <i>Privaateconomie</i>			
Diverse debiteuren	11.782	12.134	+ 352
Handelsswissels	6.821	6.091	- 730
Accepten	3.955	4.081	+ 126
Andere	747	709	- 38
	23.305	23.015	- 290
Vastliggend	830	850	+ 20
Diverse	1.705	1.816	+ 111
	72.855	69.753	-3.102
Passief.			
Deposito's:			
vrije - op zicht en minder dan 30 d.	44.868	46.287	+ 1.419
op termijn	3.226	2.694	- 532
	48.094	48.981	+ 887
tijdelijk onbeschikb.	7.257	2.895	-4.362
	55.351	51.876	-3.475
Diverse verplichtingen	13.243	13.430	+ 187
Eigen middelen	4.261	4.447	+ 186
	72.855	69.753	-3.102

Hieruit blijkt:

1. De werkingsmiddelen van de banken daalden met 3.475 mln fr., vooral ingevolge deblocage en opvraging van tijdelijk onbeschikbare bedragen in de loop van de maand Juni. Het reglement van de Bankcommissie laat immers toe laatstgenoemde sommen op de balans van de banken in het dadelijk opeisbaar te tellen, zodat ze bijdragen om de wettelijke thesaurie- en dekkingscoëfficiënt te vormen en in aanmerking komen voor credietverlening.

¹⁾ Zie hierover ons artikel in „E.-S.B.” van 25 Augustus 1948, blz. 673-5.

2. Het gevolg daarvan was o.a. een merkelijke daling van de credieten aan de Staat (916 mln fr.).

3. De thesauriemiddelen liepen met 2.027 mln terug. Er dient opgemerkt, dat de cijfers per 30 Maart 1948 abnormaal hoog lagen ingevolge de „window dressing” van de banken, die per einde Maart 1948 hun jaarbalans afsloten.

4. In zijn geheel verminderden de credieten aan de privateconomie met 290 mln. De wisselportefeuille daalde met 730 mln. De accepten en diverse debiteuren stegen daarentegen resp. met 126 en 352 mln fr.

De goud- en deviezenvoorraad van de N.B. steeg met 389 mln fr. vooral ingevolge het binnenkomen van 300 mln fr. goud van de debiteurlanden tot afdekking van de overschrijding van de hun toegestane credietmarge in het kader van de bilaterale betalingsaccorden. De goudvoorraad werd zodoende nagenoeg gereconstitueerd op het peil van 21 Augustus 1947. De lezer zal zich herinneren, dat vanaf die laatste datum aan de inwisselbaarheid van het pond sterling een einde werd gesteld en dat diengevolge België, om zijn invoer uit de U.S.A. op het vroeger peil te kunnen handhaven, tot het einde van het jaar de afvloeiing van nagenoeg 3 mld fr. goud moest toestaan.

Op de vrije goud- en deviezenmarkt gingen de koersen van de goudstukken vooruit (sovereign: 772,5 tegen 756,25). De deviezen daalden zonder uitzondering: pond 142 tegen 143,50, dollar 49,75 tegen 50,62, Fr. fr. 13,15 tegen 13,85, Zw. fr. 12,5 tegen 12,56, gulden 9,75 tegen 10,05.

Op de weekstaat van de Nationale Bank verscheen voor de eerste maal de speciale rekening van de schatkist, bestemd om de gelden te ontvangen, die voortkomen van de verkoop van de Marshall-giften. Tot einde Augustus werd nog maar enkel 19,5 mln fr. geboekt. De bestemming van die gelden werd nog niet bepaald.

Kapitaalmarkt.

Op de emissiemarkt voor aandelen viel geen enkele belangrijke openbare uitgifte te noteren.

Sinds 1 September werd tegen 97 pCt van de nominale waarde de inschrijving opengesteld op 250 mln fr. 4,5 pCt kasbons van de stad Luik, na 5 jaar à pari terug te betalen. Rekening gehouden met het uitgiftedisagio van 3 pCt betekent dit een netto-rendement van 5,20 pCt, wat ongeveer met de huidige marktvoorwaarden overeenkomt.

De koersen van de schatkistcertificaten zijn licht teruggelopen, uitgezonderd de 3,5 pCt schatkistcertificaten 1943. Dit laatste soort papier is vanaf 15 October facultatief terug betaalbaar à 101 pCt. De staatsrenten waren koersvast, wijl de obligaties van de steden enkele fracties verloren onder invloed van nakende nieuwe emissies, die waarschijnlijk aan nagenoeg dezelfde voorwaarden als de vermelde 4,5 pCt kasbons stad Luik zullen geschieden. De obligaties van de private vennootschappen gingen licht vooruit. De vergelijkende netto-rendementstabel per einde van de maand heeft volgend uitzicht:

Looptijd	Staatsfondsen		Gemeentecrediet, steden en provinciën		Obligaties van private vennootschappen	
	Juli	Aug.	Juli	Aug.	Juli	Aug.
tot 1952	4,65	4,71	5,22	5,34	—	—
tot 1957	4,82	4,86	5,13	5,17	6,39	6,19
na 1957	4,73	4,73	5,81	5,85	6,08	6,02

De aandelenbeurs van Brussel behield in de maand Aug. het uitzicht dat reeds vorige maanden werd gesignaleerd: geringe activiteit en daling van de koersen. Uiteindelijk liep de algemene index opnieuw met 2,8 pCt terug. Tussen de rubrieken wordt de hergroepering rond het gemiddelde voortgezet. De aandelen van de grootwarenhuizen (gemiddelde index per einde Augustus: 272) daalden met 10 pCt, de papiernijverheid (index 233) met 8,4 pCt, de

Bedrijvigheid en Koersindex van de aandelenbeurs van Brussel.

	Aantal verhandelde stukken (in duizend-tallen)	Kapitalen (in mln fr.)	Algemene koersindex 1936-'38=100
Einde Febr. 1948	44,4	50,9	160,4
Einde April	21,0	20,2	152,7
Einde Juni	19,6	20,7	139,8
Einde Juli	15,8	17,2	136,6
Midden Aug.	17,0	14,9	135,9
Einde Aug.	14,6	14,7	132,8

bouwnijverheid (index 160,7) met 4 pCt. Het best hielden zich de aandelen van de metaalnijverheid (— 1 pCt), van de koloniale-sector (— 0,8 pCt) en de banken (+ 1,65 pCt).

Brussel.

V. VAN ROMPUY.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 13 September 1948.

Activa.

Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Rijbank „ —) Agentsch. „ 13.900,—	f 13.900,— ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, sub 4, van de Bankwet 1948)		—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.800.000.000,—
Beleningen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Hoofdbank f 137.647.567,37 ²⁾ Bijbank „ 459.627,16 Agentsch. „ 6.287.118,12	
Op effecten, enz.	f 144.394.312,65	
Op goederen en celen	f 143.614.890,23 ³⁾ f 779.422,42	f 144.394.312,65 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)		—
Boekvoering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—
Munt- en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 454.838.777,62	
Zilveren munt, enz.	1.001.486,28	455.840.263,90
Papier op het buitenland	f 313.163.500,—	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	146.664.613,49	
Buitenlandse betaalmiddelen	5.803.904,59	465.632.018,08
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	104.725.583,83	
Gebouwen en inventaris	2.500.000,—	
Diverse rekeningen	253.389.666,35	
		f 4.726.495.744,81

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	12.759.703,05
Bijzondere reserves	54.447.566,03
Pensioenfonds	20.060.193,22
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	116.688.935,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	3.040.744.390,—
Bankassigaties in omloop	61.018,96
Rekening-courant saldo's:	
's Rijks Schatkist	f 507.220.616,12
Geblokkeerde saldo's van banken	67.501.471,28
Geblokkeerde saldo's van anderen	22.459.733,44
Vrije saldo's	635.422.660,34
Diverse rekeningen	1.232.604.481,48 229.129.457,37
	f 4.726.495.744,81

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —

²⁾ Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 36.894.550,—

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 145.764.481,50

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in 'duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	1.103	153.109
2 Aug. '48	482.250	311.046	144.036	38.810	147.131
9 " '48	482.358	323.146	146.175	19.210	143.639
16 " '48	482.480	520.800	125.986	1.510	144.989
23 " '48	482.546	297.741	136.166	14	143.703
30 " '48	455.763	304.279	152.372	14	146.677
7 Sept. '48	455.831	305.032	162.373	14	147.878
13 " '48	455.840	313.164	152.469	14	144.394

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldo's van banken	Geblokkeerde saldo's van anderen	Vrije saldo's
30 Dec. '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
2 Aug. '48	3.058.972	625.182	66.534	25.243	552.664
9 " '48	3.020.518	684.628	39.041	23.636	546.422
16 " '48	3.003.618	656.484	46.203	25.472	543.127
23 " '48	3.009.528	636.102	46.416	21.603	549.426
30 " '48	3.077.543	523.136	43.112	19.716	600.685
7 Sept. '48	3.064.494	526.549	41.614	21.729	620.499
13 " '48	3.040.744	507.221	67.501	22.460	635.423

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

**CURSUSSEN MODERNE
BEDRIJFSADMINISTRATIE**

In September begint een nieuwe cursus voor:

1. het M.B.A.-examen van de Maatschappij voor Nijverheid en het Nederlands Instituut voor Efficiency.
2. het M.B.A.-examen van de Nederlandse Associatie voor Practijkexamens.
3. Moderne Bedrijfsadministratie, speciaal voor candidaten S.P.D. en M.O.

SECRETARIAAT: POSTBUS 800 - ROTTERDAM

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 AUGUSTUS 1948

Kas, Kassiers en Daggeldleningen	f 18.728.234,90
Nederlands Schatkistpapier	583.028.777,33
Ander Overheidspapier	5.081.081,17
Wissels	598.362,35
Bankiers in Binnen- en Buitenland	14.129.501,44
Effecten en Syndicaten	2.049.996,18
Prolongatiën* en Voorschotten tegen Effecten	8.549.926,18
Debiteuren	109.066.111,38
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	9.046.108,70
Gebouwen	3.500.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	926.877,04
	f 754.674.976,67
Kapitaal	f 42.000.000,—
Reserve	14.000.000,—
Bouwreserve	3.000.000,—
Deposito's op Termijn	77.663.760,21
Crediteuren	602.706.867,10
Geaccepteerd door Derden	89.308,04
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	14.288.164,28
Reserve voor Verleende Pensioenen	926.877,04
	f 754.674.976,67

Vereeniging tot Christelijke Verzorging van
Geestes- en Zenuwzieken
gevestigd te 's-Gravenhage.

UITGIFTE van
f 1.500.000.— 3¹/₂ 0/0 obligatiën
der geldlening 1948,
in stukken van nom. f 1000.— en f 500.—
aan toonder,
tot de koers van 100 pCt.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte, met recht van voorkeur voor houders van niet-uitgelote obligatiën der per 1 November 1948 aflosbaargestelde geldleningen ten laste van bovengenoemde Vereeniging, is opengesteld op

VRIJDAG, 24 SEPTEMBER 1948.

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
ten kantore van DE TWENTSCHE BANK N.V.
te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage;
de Heren INGWERSEN & Co. te Amsterdam.

de ZUIDHOLLANDSE BANK N.V.
te 's-Gravenhage en Rotterdam,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 10 September 1948.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Amsterdam, 10 September 1948.

N.V. „THOMSEN'S HAVENBEDRIJF”
gevestigd te Rotterdam

UITGIFTE VAN
f 1.800.000.- AANDELEN

in stukken van f 1000.—, voor de helft delende in de resultaten van het boekjaar 1948 en ten volle gerechtigd tot de resultaten van volgende boekjaren.

De **INSCHRIJVING** op bovengenoemde aandelen zal tegen de koers van **110 pCt.**, uitsluitend voor aandeelhouders, openstaan op

VRIJDAG 24 SEPTEMBER 1948

van 9 tot 16 uur, bij de kantoren van ondergetekende te Rotterdam, Amsterdam en 's-Gravenhage, op de voorwaarden van het prospectus d.d. 14 September 1948.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving, waar tevens, in beperkt aantal, jaarverslagen en statuten der Vennootschap ter beschikking zijn.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.

N.V. BRONSWERK

AMERSFOORT

AMSTERDAM

ROTTERDAM

Afd. **Pijpleidingen**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Warmtetechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Luchttechniek**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Koeltechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Electrotechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Land- en Scheepsinstallaties

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP
SLAVENBURG'S BANK
gevestigd te ROTTERDAM.

UITGIFTE van
800 aandelen aan toonder
elk groot f 1000.—,

voor de helft delende in de winst over het boekjaar 1948 en ten volle in de winst over de volgende boekjaren (waarvan op inschrijvingscondities reeds zijn geplaatst 300 aandelen à f 1000.—).

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovengenoemde aandelen openstelt op

VRIJDAG 17 SEPTEMBER 1948,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
bij de kantoren harer Vennootschap te Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage, Dordrecht, Maassluis, Schiedam, IJsselmonde, Vlaarding en Haarlem,

tot de koers van 120 pCt.

op de voorwaarden, vermeld in het prospectus d.d. 9 Sept. 1948. Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

N.V. SLAVENBURG'S BANK.

Rotterdam, 9 September 1948.

Beschikbare krachten

BEDRIJFSECONOOM

ervaring met moderne bedr.adm. en var. budgettering bij grote ondernemingen stelt zich ter beschikking voor adviezen en/of leiding. Br. onder no. ESB 1265 bur. van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Jong Statisticus,

gehuwd, 33 jaar, tevens geheel op de hoogte van documentatie, zoekt zelfstandige werkkring, gelegenheid biedend zich te ontplooiën. Brieven onder no. 84 van Burk's adv. bureau Gouda.

Economisch Doctorandus,

momenteel werkzaam in leidende functie op groot fabriekskantoor, wenst van betrekking te veranderen, aangezien in huidige functie onvoldoende gelegenheid geboden wordt tot volledige ontplooiing van kennis en activiteit. Br. onder no. ESB 1262 bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Vacatures

Onderneming te Rotterdam roept voor de extensivering van de mondiale afzet harer producten een aantal

gegadigden

op voor een zelfstandige commerciële functie, waarvoor de volgende eisen gesteld worden:

Commerciële belangstelling in het algemeen en in het bijzonder ten aanzien van de economische structuur van een bepaald land of landengroep; het beheersen of het zich eigen kunnen maken van de betreffende landstaal en volkspysche; het zelfstandig plannen van mogelijkheden en het opzoeken van relaties, teneinde deze effectief uit te bouwen, aanvankelijk langs correspondentiële weg en geleidelijk langs persoonlijke weg door reis en verblijf.

In aanmerking komende kandidaten zullen worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek en gelieven daartoe uitvoerige, eigenhandige brieven, voorzien van pasfoto, te zenden aan Het Rotterdams Instituut voor Personeelsselectie, Heemraadssingel 38.

Bij de Gouvernements- en Belasting-Accountantsdiensten in Indonesië kunnen worden geplaatst:

accountants

Bezoldiging volgens Indische bezoldigingsregeling, verhoogd met overbruggingsbezoldiging, duurttoeslag, gezinstoelage, event. kindertoelage en speciale accountantstoelage ad f 300.— per maand.

Uitzending voor 3 jaar. Bij afloop contract wordt kortverbandtoelage uitgekeerd, bedragende 25 pCt. der bezoldiging (incl. overbruggingsbezoldiging). Bovendien wordt dan voor elk jaar dienst een maand salaris als bonus uitgekeerd. Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding en praktijkervaring richten aan Hoofd Afdeling Aanneming, Kamer 142, Ministerie Overzeese Gebiedsdelen, Binnenhof 7, 's-Gravenhage.

Bij diverse Gouvernementsdiensten in Indonesië kunnen worden geplaatst:

adjunct accountants

in het bezit van M.O. boekhouden of S.P.D. Bezoldiging volgens Indische bezoldigingsregeling, verhoogd met overbruggingsbezoldiging, duurttoeslag, gezinstoelage en event. kindertoelage.

Uitzending voor 3 jaar. Bij afloop contract wordt kortverbandtoelage uitgekeerd, bedragende 25 pCt. der bezoldiging (incl. overbruggingsbezoldiging). Bovendien wordt dan voor elk jaar dienst een maand salaris als bonus uitgekeerd. Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding en praktijkervaring richten aan Hoofd Afdeling Aanneming, Kamer 142, Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen, Binnenhof 7, 's-Gravenhage.

Voor het Secretariaat te Utrecht worden gevraagd

JONGE DOCTORANDI IN DE ECONOMIE.

Bij de salariering wordt met de praktijkervaring rekening gehouden.

Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent levensloop en studie en onder bijvoeging van een foto te richten aan de 2e Afdeling van de Algemene Dienst der N.V. Nederlandsche Spoorwegen te Utrecht.

DE DIRECTIE VAN LEVER BROTHERS & UNILEVER N.V.

zoekt voor haar Hoofdkantoor te Rotterdam, van waaruit het contact wordt onderhouden met haar zustermaatschappij Lever Brothers & Unilever Limited te Londen en met de dochtermaatschappijen in het buitenland een zeer bekwaam

LEIDEND ACCOUNTANT

die in staat is in onmiddellijke samenwerking met haar alle uit dit contact voortvloeiende administratieve aangelegenheden in de ruimste zin te behandelen. Vereisten voor deze positie zijn volledige beheersing van het vak, bij voorkeur buitenlandse ervaring, uitstekende kennis der Engelse taal, brede visie en goede en gemakkelijke omgang met mensen. Leeftijd omstreeks 40 jaar. De salariering is in overeenstemming met de belangrijkheid der positie. Sollicitaties zullen strikt vertrouwelijk behandeld worden. Brieven met uitvoerige inlichtingen en levensbeschrijving onder de aanduiding „vertrouwelijk” te richten aan de Directie van Lever Brothers & Unilever N.V., Hoofdkantoor, Museumpark 1, Rotterdam.

Vacatures

Onderneming te Rotterdam vraagt voor de functie van

secretaris van de directie

economisch Drs of Jurist. Leeftijd ca. 30 jaar of ouder, die de moderne talen volkomen beheerst en voldoende ervaring heeft om zelfstandig ook moeilijkere vraagstukken af te handelen. Brieven met opgave van levensloop, godsdienst, ambities, referenties in te zenden onder no. ESB 1267, bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Instituut voor Sociale Wetenschappen

Nieuwe mondelinge cursussen

M.O. ECONOMIE NED. en IND. RECHT (univ. ex.) MODERNE BEDRIJFSADM.

De cursussen worden gegeven: *Economie*: 's-Gravenhage, Rotterdam, Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Heerlen, 's-Hertogenbosch, Hilversum, Leeuwarden, Leiden, Tilburg en Utrecht. *Ned. en Ind. Recht*: Amsterdam en 's-Gravenhage. *Moderne Bedrijfsadministratie*: 's-Gravenhage, Rotterdam, Amsterdam, Utrecht, Haarlem, Leiden en Arnhem.

Prospectus en inlichtingen:

's-Gravenhage, Wassenaarseweg 39 d, Tel. 775382

N.V. A.T.O.
VAN GEND & LOOS
expedieert van huis tot huis
VAN DORP NAAR STAD - VAN LAND NAAR LAND

Is het aandelenkoersniveau in de Verenigde Staten te laag?

Een onderzoek hiernaar treft U aan in de binnenkort verschijnende September-aflevering van het

Economisch- Statistisch Kwartalbericht

Research uitgave van
het Nederlandsch Economisch Instituut

Jaarabonnementen f 6,50
voor abonné's E.-S.B. f 5,—

Telefoon 38340, Rotterdam
Giro no. 8408

LABORATORIUM VOOR JOEGEPASTE PSYCHOLOGIE

(voorheen Psychotechnisch Laboratorium der Vrije Universiteit)

Vossiusstraat 54-55, A'dam-Z.

Pres.-Directeur:
Prof. Dr. J. Waterink

Directeur:
H. R. Wijngaarden, Psych. Drs.

ADVIEZEN INZAKE:

Personeelselectie

Personeelselectie

Functie-analyse

Interne bedrijfsmoeilijkheden
op psychologisch gebied.

SCHRIFTELIJKE CURSUS STATISTIEK

In October a.s. begint de nieuwe cursus „Algemene Statistiek” speciaal afgestemd op de behoeften van de practijk. Vraag toezending van het prospectus nr. bij de

NEDERLANDSE STICHTING VOOR STATISTIEK
Emantsstraat 6 - 's Gravenhage

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.
Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6).